

MERKEZ VE TAŞRADA YERLEŞİK YENİÇERİ-HALK ÇEKİŞMESİ

SETTLED JANISSARIES-PUBLIC CONFLICT IN THE CENTER AND THE COUNTRY

Yaşar BAŞ¹

Öz

Osmanlı Devleti'nin askeri güçlerinden bir kısmını oluşturan Yeniçeri Ocağı'nın, coğrafi genişleme ve devletin genel düzenini sağlama bakımından önemli hizmetleri görülmüştür. Yeniçeriler, içte ve dışta, güç ve düzenin dayanakları olarak genelde olumlu profiller çizmişlerdir. Ancak XVI. yüzyılın sonlarından başlamak üzere, III. Murad Devri'nden itibaren, Ocağın yapısında bozulmalar görülmüştür. Söz konusu bozulma, yerleşik yeniçeri-halk ilişkilerinin çatışmalı bir görünüm kazanmasına yol açmıştır. Sosyal hayata karışmış yeniçerilerden bir kısmının, genel huzur ve düzenin normal olduğu zamanlarda "yeniçerilik iddiası" ile ve bu mesleği kötüye kullanmak suretiyle mal, can ve ırz güvenliğini zedeleyen zorbalıklara ve serkeşliklere girişmesi, onlara karşı büyük bir sosyal nefret oluşmasına sebep olmuştur. Bu hal, sadece genel disiplinsizlik ve isyanları bakımından değil; yeniçerilerin, kişisel olarak, daha dar ve özel manada, ama hayatın her alanında, akla hayale gelmeyen davranışları ile de sosyal hayatı zehirlemeye başladıklarını ve önlerinin alınması gereğini ortaya koymuştur. Yeniçeri halk çekişmesi, XVII. yüzyılda sınırlı kalmış, XVIII. yüzyılda yayılma ve artış istidadı göstermiştir. XVIII. yüzyılın son çeyreğinden Ocağın 1826 yılında kaldırılışına kadar geçen süre içerisinde, halk ile çekişme-çatışma durumu zirveye çıkmıştır. İncelemede, "yeniçerilik iddiası" ile sergilenen sosyal davranış bozukluğu örnekleri ve sonuçlarına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yeniçeri, yeniçeri zorbalığı, halk, sosyal çatışma.

Abstract

The Janissary, forming a part of the military forces of the Ottoman Empire, was seen to provide important services in terms of geographic expansion and overall layout of the state. Janissaries, , drew generally favorable profiles as the pillars of power and order on a national and international scale. However, starting from the end of the XV. century, from the reign of Murad III, deterioration in the structure of the military was seen. This corruption led to an appearance of conflict in the settled Janissaries and public relations. Some of the janissaries of social life engaged in bullying and disobedience against property, life and chastity during the normal times of general peace and order with the "janissary claim" and by abusing this profession. This corruption caused a larger social hatred against them. This state revealed not only that the general indiscipline and rebellion aroused; but also that janissaries started, personally, in a more narrow and specific sense, in every aspect of life, to poison social life in an unimaginable behavior and they needed to be handicapped. The Janissary- public conflict was limited to XVII th century, and showed an increase in the XVIII th century. During the period starting from the last quarter of the XVIII th century until the abolition of the Janissary in 1826, the conflict situation with the public peaked. In this review, social behavior disorder samples exhibited by "janissary claim" and the results are presented

Key Words: the Janissaries, Janissaries bullying, public, social conflict.

¹ Yrd. Doç Dr., Bingöl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, yasarbas2000@hotmail.com

I. Giriş

Osmanlı vekâyinâmelerinin pek çoğunda, yeniçerilerin olumlu faaliyetleri, devletin selameti ve genişlemesi yolunda yapmış oldukları hizmetlere dair bahislere geniş olarak yer verilmiştir. Bunların yanında, eşkıya, eşirrâ tabirleri ile onların olumsuz faaliyetleri hakkında kayıtlar tutulmuştur. Hâkim ideolojinin bakış açısını yansıtmak suretiyle yeniçerilerin siyasî, askerî ve idarî konularda çıkardıkları toplu isyanlar ve huzursuzluklar hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.² Ancak aynı kaynaklarda, sükûnet hallerinde yeniçerilerin zorbalıkları ve yeniçeri-halk ilişkilerinin seyri hakkında pek az bahse yer verilmiştir. Söz konusu ilişkiler, bu eserlerde adeta adi olaylar mesabesinde sayılmıştır. Halbuki, xvii. yüzyıldan itibaren suça meyleden bir kısmının mal, can ve ırz güvenliğini zedeleyen davranışları dolayısıyla yeniçerilere karşı, toplumda büyük bir sosyal tepki oluşmuştur.³

Yeniçeriler ve celâlilerin büyük çaplı siyasî faaliyetleri ve isyanları, muhtelif araştırma-inceleme eserlerine de konu olmuştur. Bu çalışmalarda yine kroniklerin üslubuyla büyük çaplı siyasî, sosyal ve ekonomik isyanlar sırasında gelişen olumsuz-yıkıcı ve yakıcı ilişkiler konusu işlenmiştir. Bunlardan bir kısmı ise, resmi tarih anlayışına karşı, yeniçeriler hakkında üretilen bilgileri sorgulayan, eleştiren bir bakış açısı getiren çalışmalara öncülük etmişlerdir. Yeniçerilerin problemleri yanında, halk ve esnaf olumlu ilişkileri, ekonomik ve siyasî hayata pozitif katkıları üzerinde durmuşlardır. Yeniçeriler'e yüklenen olumsuz gelişmelerin bir kısmının onlara mal edilmemesi ve suçlu olan ile aynı grupta sayılan suçsuzların ayırt edilmesi kanaati paylaşılmıştır. Bozulmanın, sadece yeniçerilerde olmadığı devletin ve toplumun bu bozulmayı birlikte yaşamış olduğu tezi savunulmuştur. Sosyal bir grubun, toplumdaki diğer gruplarla ilişkilerinde çekişmelerin yanında olumlu birliktelikler oluşturması kadar doğal bir şey yoktur. Gayet tabii, bu çalışmaların yararı tartışılmaz. Bununla beraber, söz konusu incelemeler, yeniçerilerle ilgili olarak bu makalenin çerçevesi dışında kalan alanlara ayrılmışlardır. İsyânların dışında kalan zamanlarda, sükûnetin esas olduğu devirlerde, özellikle taşrada yerleşik Dergâh-ı Âli yeniçerileri veya yerli yeniçeri-halk anlaşmazlığı ve

² Yeniçerilerin genel durumu, hizmetleri veya isyanlarının ayrıntılı izahı için konuyla ilgili temel kaynaklardan birkaçı bkz. Şubat 1592-Mart 1644 arası olayları hakkındaki değerlendirmeler için *Topçular Kâtibi 'Abdülkâdir (Kadrî) Efendi Tarihi*, Haz. Ziya Yılmaz, c. 1-2, Ankara 2003; 1592-1660 yılları arası, Naimâ Mustafa Efendi, *Târîh-i Na'imâ (Ravzatü'l-Hüseyn fi Hulâsati Abbâri'l-Hâfikayn)*, Haz. Mehmet İpşirli, c. 1-4, Ankara 2007; 1656-1704 yılları için, Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekâyât*, Haz. Abdülkadir Özcan, Ankara 1995; 1789-1814 yılları arasında yeniçerilerin siyasî faaliyetleri, isyanları ve disiplinsizlikleri hakkında, Câbi Ömer Efendi, *Câbi Tarihi*, Haz. Mehmet Ali Beyhan, c. 1-2, Ankara 2003; I. Abdülhamid ve III. Selim devirlerinin değer verilen vak'anüvisi, Ahmed Vâsîf Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Abbâr*, Haz. Mücteba İlgürel, Ankara 1994; 1808-1821 arasında meydana eden olayları aktaran Şâni-zâde Mehmed Atâullâh Efendi, *Şâni-zâde Tarihi*, Haz. Ziya Yılmaz, c. 1-2, İstanbul 2008.

³ Mehmet Ali Beyhan, "Yeniçeri Ocağının Kaldırılışına Dair Bir Risale: Gülsâr-ı Fütûhât", *Ata Dergisi*, Sayı. 7, Konya 1997, s. 237; Mehmet Ali Beyhan, "Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı Üzerine Bazı Düşünceler "Vak'a-yı Hayriyye", *Osmanlı*, Editör. Güler Eren, Ankara 1999, c. 7, s. 260.

çekişmesi üzerinde ayrıntılı olarak durmamışlardır.⁴ Halbuki, konu hakkında ilk devirlerde daha az olmak üzere özellikle XVIII. yüzyıldan itibaren arşiv belgelerinde önemli bilgilere rastlanmaktadır. İlk devirlere ait bilgilerin daha az olması olayların düşük oranda meydana gelmiş olduğunu tam manasıyla göstermez. Ancak Yeniçeri Ocağı'nın son devirlerde daha fazla bozulduğunu bu sebeple olumsuz ilişkileri yansıtan belgelerin artmış olduğunu ifade etmek yanlış olmaz. Esasen taşrada yerleşik yeniçeri-halk ilişkilerinde meydana gelen çekişmeleri tam olarak ifade edebilmek için devrin temel kaynakları, arşiv belgeleri ve araştırma eserlerinin yanında, şer'îye sicillerinin bütünüyle incelenmesine ihtiyaç vardır. Şüphesiz böyle bir inceleme, daha geniş çaplı bir araştırmayı gerektirmektedir. Bu çalışmanın elverdiği ölçüde, ilk üç grupta yer alan kaynakların verdiği bilgiler ele alınmaya çalışılmıştır. Şer'îye sicillerindeki kayıtların elde edilmesi ise, daha geniş çaplı bir değerlendirmeyi gerektirdiği açıktır.

Bu araştırmada, yeniçerilerin büyük çaplı isyanları ve ihtilalleri sırasında meydana gelen sosyal çatışmalar üzerinde durulmamıştır. Şüphesiz onların idarî, siyasî, ekonomik olarak olumlu yanlarını konu alan araştırmalar da yapılabilir. Ancak bu makale çerçevesinde yapılan inceleme, genel sükûnet zamanlarında, merkez ve taşrada yerleşik bir veya birkaç yeniçerinin sebep olduğu, daha dar ve özel çerçevede kalan yeniçeri-halk çekişmesi ile sınırlı tutulmuştur. İlişkilerde ortaya çıkan anlaşmazlıkların Osmanlı kaynaklarına yansıyan şekli üzerinde durulmuştur. Konu, elde edilen bilgiler oranında ve gerçek olaylardan hareketle mümkün olduğu kadar tarafsız olarak incelenip aydınlatılmaya çalışılmıştır.

II. Yeniçeri Ocağında Bozulma ve Eşkîyalık

Yeniçeriler, esas itibarıyla iç ve dış güvenlikle ilgili görevler üstlenmişlerdir. Resmi tarihlerdeki kabule göre, Osmanlı Devleti'nin kuruluş devirlerinden itibaren devletin büyüyüp

⁴ Yeniçerilerle ilgili bazı araştırma-inceleme eserlerinin tenkidi ile ilgili birkaç inceleme için bkz. Cemal Kafadar, "Yeniçeri-Esnaf Relations: Solidarity and Conflict", *M.A. Thesis*, McGill University, Montreal 1981, s. 86-113; Mehmet Mert Sunar, "Cauldron of Dissent: A Study of the Janissary Corps, 1807-1826", *Thesis (Ph. D.)*, State University of New York at Binghamton, Department of History, 2006, p. 99-106; Mehmet Mert Sunar, "When grocers, porters and other riff-raff become soldiers?" Janissary Artisans and Laborers in the Nineteenth Century Istanbul and Edirne", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17) 2009/1, s. 176 vd; Gültekin Yıldız, *Neferin Adı Yok, Zorunlu Askerliğe Geçiş Sürecinde Osmanlı Devleti'nde Siyaset, Ordu ve Toplum (1826-1839)*, İstanbul 2009; Gültekin Yıldız, "Sultan'ın Ordusundan Askeri Bürokrasinin Devletine", *Türkiye Günlüğü*, Sayı. 101, Bahar 2010, s. 108-122; Cafer Çiftçi, "Osmanlı Taşrasında Yeniçerilerin Varlığı ve Askerlik Dışı Faaliyetleri", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, Sayı. 27, (Mart Bahar 2010), Ankara 2011, s. 28, 29; Mehmet Mert Sunar, "Ocak-ı Amire'den Ocak-ı Mulgâ'ya Doğru: Nizam-ı Cedid Reformları Karşısında Yeniçeriler", *Nizâm-ı Kadîm'den Nizâm-ı Cedîd'e ve Selim ve Dönemi*, Editör. Seyfi Kenan, İstanbul 2010, s. 497-527; Miyase Koyuncu Kaya, "Esnaf Loncalarında Yeniçeriler", *History Studies, International Journal of History*, Volume. 5, Issue. 4, Special Issue on Lausanne, July 2013, p. 190-194.

bir imparatorluk haline gelmesinde Yeniçeri Ocağı'nın önemli katkısı olmuştur.⁵ Öteden beri, diğer askerî ocakların üstünde tutulmuş saygın bir kurum olmuştur.⁶ Osmanlı Devleti'nin Anadolu, Rumeli ve İslam coğrafyasında genişlemesinde ve büyümesinde büyük hizmetleri görülmüştür.⁷ İlk devirlerde sancağa lâyıık, Osmanlı Devleti'nin iyiliğini isteyen, görmüş geçirmiş, fikir sahibi ve iş bilir kimseler olmuşlardır. Koçi Bey'in tabiriyle “kendisine hürmet edilmesi gereken kul” olarak iyileri hoş tutulmuş, kötülerinin hakkından gelinmiş, müfsitleri defedilmeye çalışılmıştır.⁸ Bununla beraber kendilerine haksızlık yapıldığı da olmuştur.⁹ Xvi. yüzyıl ortalarına, bazı değerlendirmelere göre yüzyılın sonlarına kadar görevlerini hakkıyla yapmaya çalışmışlardır¹⁰. Bununla beraber, Fatih devrinden 1826 yılında ortadan kaldırılışlarına kadar pek çok askerî ve siyasî darbeye önemli roller üstlenmişlerdir.¹¹ Zaman zaman devlet otoritesine karşı çıkmışlar, hal' ve cülûslarda başlıca unsur olarak görülmüşlerdir. Daha sonra savaşma kabiliyetini kaybeden ocaklılar, zararlı bir unsur haline gelmişlerdir.¹² Asli görevleri yerine, softa ve celâli eşkıyası ile birleşerek büyük isyanlar çıkarmış, merkez ve taşrada genel düzenin ve hayatın felç olmasına, ekonominin çökmesine, köylerin, kasabaların yağmalanmasına sebep olmuşlardır. Teşkilat zamana uygun iyileşme ve gelişme gösteremeyince devlete sırtını dayayıp çeşitli isyan, cinayet, soygun, sarkıntılık yapan asi bir kurum görünümünü kazanmışlardır.¹³

Genel kabule göre, xvi. yüzyıl ortalarından sonra, yeniçerilerin ticaret ve sanatla uğraşmaları, evlenmeye başlamaları, onların yeterli talim yapmamalarına ve savaş yeteneklerinin azalmasına sebep olmuştur.¹⁴ Ocak üzerinden disiplinin kalkması, otorite eksikliği, ocak kanunlarına aykırı adam alınması, ulûfelerin yetmemesi, geçim derdine

⁵ Kemal Daşcıoğlu, “Yeniçeri Ocağı ve Bektaşî Zaviyelerinin Kapatılması”, *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı. 34, Ankara 2005, s. 310.

⁶ *Mahmûd Râif Efendi ve Nizâm-ı Cedîd'e Dâir Eseri*, Haz. Kemal Beydilli, İlhan Şahin, Ankara 2001, s. 46.

⁷ A. Süheyl Ünver, “Yeniçeri Kışlaları”, *Belleten*, c. XL, Sayı. 160, Ankara, Ekim 1976, s. 589.

⁸ *Koçi Bey Risalesi*, Sad. Zuhuri Danişman, İstanbul 1993, s. 8, 77, 101.

⁹ Mesela, 1642 yılında Azak'ın fethi için Ruslar'a karşı sefere çıktığı zaman Rumeli tarafına asker götürmekle görevlendirilen Zağarcı Hüseyin Ağa haksız yere pek çok yeniçeriyi öldürmüş, böylece “Kanlı Çavuş” unvanı ile tanınmıştı. Bkz. Nâimâ Mustafa Efendi, *Târib-i Na'ımâ*, c. 3, s. 954.

¹⁰ Mücteba İlgürel, “Yeniçeriler”, *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1986, c. 13, s. 389.

¹¹ Bkz. Erhan Afyoncu, Ahmet Önal, Uğur Demir, *Osmanlı İmparatorluğunda Askerî İsyânlar ve Darbeler*, İstanbul 2010; Mehmet Mert Sunar, “When grocers, porters and other riff-raff become soldiers:” Janissary Artisans and Laborers in the Nineteenth Century Istanbul and Edirne”, s. 177 vd.

¹² Mücteba İlgürel, “Yeniçeriler”, s. 385.

¹³ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*. Ankara 1999, c. 5, s. 145; Mücteba İlgürel, “Yeniçeriler”, s. 385; Baki Yaşa Altınok, “Yeniçeriliğin Kaldırılması ve Hacı Bektaş Tekkesine Atanan Nakşibendi Şeyhi Mehmed Said Efendi”, *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Bahar 2007/41, s. 299.

¹⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları*, Ankara 1988, c. 1, s. 482; Mustafa Akdağ, “Yeniçeri Ocak Nizamının Bozuluşu”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c. 5, Sayı. 3, Ankara 1947, s. 291; Mehmet Ali Beyhan, “Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı Üzerine Bazı Düşünceler “Vak'a-yı Hayriyye”, s. 259; Mehtap Erdoğan, “Yeniçeriliğin Kaldırılışına Dair Tarihi ve Edebî Bir Eser: Emâre-i Zafer”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı. 25, Bahar 2009, s. 73.

düşülmesi, esame yolsuzluğu, esame cüzdanlarının ticaret metarı haline gelmesi, padişahların yeniçerilerle birlikte sefere gitmemesi,¹⁵ iltimas, iltizam ve himaye, makam ve mevki hırsı ve can kaygısıyla vezirlerin, ağaların ve benzeri devlet adamlarının kendi arzuları yönünde ocaklıları isyana teşvik etmesi,¹⁶ yöneticilerin idari hataları, iktidar ve maddi çıkarları koruma kaygısı, askerler, onlarla ilişkili gruplar, ulema, esnaf, tüccar ile gayrimüslim sermaye çevreleri arasındaki rekabet ve düşmanlık; son yüzyıllarda uluslararası ticari ve karmaşık ilişkileri yöneten çevreleri hesaba katmadan yeniçerilerin çıkarmış oldukları olayları, siyasî idareyi ele geçirme hırsı, menfaat elde etme, aç gözlülük veya tek taraflı zorbalık ve eşkıyalıkla açıklamak doğru gözükmemektedir.¹⁷

Yeniçeri Ocağı'ndaki bozulma, Sultan III. Murad'dan itibaren Türk asıllı olanların Ocağ'a girmesi ile başlamıştır.¹⁸ Bazı tespitlere göre, aslında Kanuni Sultan Süleyman'ın son yıllarına kadar, sarayda Türk unsuru hiçbir zaman eksik olmamıştır. Türk unsuru teşkilata dahil olmaya devam etmiştir. Bunlarla devşirmeler arasında sürekli mücadeleler yaşanmıştır. Bu durum ocağın devşirme karakterine tesir yapmamış, Türk asıllıların ocağa alınışı keyfi bir uygulama olarak değil zorunlu bir ihtiyaç olarak kendini göstermiştir. Ancak Kanununun son yıllarından ve III. Murad'dan itibaren bu yapı bozulmaya yüz tutmuştur.¹⁹

Belirli olaylardan sonra taşraya muhafız birlikleri olarak gönderilmişlerdir. Bu defa, taşrada bazen yöneticilerle beraber olarak rahatsızlık vermeye başlamışlardır.²⁰ Yeniçeriler, 1589 yılına kadar dahil oldukları isyan ve olaylarda taht yarışı sırasında çıkan kavgada özlük taleplerine dayalı isteklerini yönetime iletmek için olaylara dahil olmuşlardır. 1589 yılından sonra durum değişmiş ve isyanlarda saray çevresinin iktidar ve çıkar kavgaları daha belirleyici rol oynamıştır.²¹ Tımar erbabının isyanları ve İran seferleri, yeniçerilerin Anadolu'da yerleşmelerini sağlamıştır. Bu gelişme ile emniyet işleri tımarlılardan bunlara

¹⁵ İsmail Gül, *Osmanlı Devleti'nde Sultan IV. Murad Döneminde Yeniçeri İsyanları (1623-1640)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aralık 2006, s. 68-77.

¹⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, c. 1, s. 473; Hamiyet Sezer, "Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılışının Taşraya Yansıması 1826-1827", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. 19, Sayı. 30, Ankara 1997, s. 215-217; Mehmet Ali Beyhan, "Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı Üzerine Bazı Düşünceler "Vak'a-yı Hayriyye", s. 259; Mehtap Erdoğan, "Yeniçeriliğin Kaldırılışına Dair Tarihi ve Edebî Bir Eser: Emâre-i Zafer", s. 73.

¹⁷ Orhan Sakin, *Yeniçeri Ocağı Tarihi ve Yasaları*, İstanbul 2011, s. 64, 65, 66; Mehmet Ali Beyhan, "Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı Üzerine Bazı Düşünceler "Vak'a-yı Hayriyye", s. 259.

¹⁸ Orhan Sakin, *Yeniçeri Ocağı Tarihi ve Yasaları*, s. 57, 58.

¹⁹ *Koçi Bey Risalesi*, s. 30 vd; Mücteba İlgürel, "Yeniçeriler", s. 391; Mustafa Akdağ, "Yeniçeri Ocak Nizamının Bozuluşu", s. 294-296; Cafer Çiftçi, "Osmanlı Taşrasında Yeniçerilerin Varlığı ve Askerlik Dışı Faaliyetleri", s. 38 vd.

²⁰ Mehtap Erdoğan, "Yeniçeriliğin Kaldırılışına Dair Tarihi ve Edebî Bir Eser: Emâre-i Zafer", s. 71-73.

²¹ Orhan Sakin, *Yeniçeri Ocağı Tarihi ve Yasaları*, s. 64, 65, 66.

geçmiştir. Yüzyılın sonlarında çıkan büyük celâli isyanları, durumu daha fazla güçlendirmiştir.²²

1559 yılında Şehzade Bayezid'in isyanının ardından Anadolu'ya daha sonra diğer bölgelere yerleştirilen yasakçılar, Celâli isyanları dolayısıyla 1623 yılına kadar kalmışlardır. Abaza Mehmed Paşa ve yeniçerilere karşı sair ayaklanmaları takiben, Anadolu'nun nüfuzu, teşkilata mensup altı bölük sipahilerine geçmiştir. İlk başlarda asileri durdurmak için kulluk adı verilen yasakçılık görevini yapanlar, zamanla taşrada bütün asayiş işlerini ellerine almışlardır. Aslında sancak beylerine ait olan bu salahiyeti ellerine almaları şikâyetlere sebep oluyordu. Olumsuz hareketlerin önüne geçemeyen sancak beyleri, bu defa onları muhtelif görevlere tayine başlamıştır. Böylece Anadolu'nun idaresi fiilen ocak halkına geçmiştir. Kendi serdarlarına tabi olan bu görevlilerden beyler memnun olmadığı gibi, yasakçılar ve sair kapıkulu halkı, köylere kadar sokularak yerleşmişlerdir. Çift-çubuk ve mal-mülk sahibi olmuşlardır. Askeri kimlikleri dolayısıyla bunlardan vergi tahsili zorlaşmıştır. Keza, vilayetlerin sivil idaresini engellemişlerdir. Bu halin önüne geçilemediği gibi,²³ vaktiyle asayişini temin için geçici olarak taşraya yerleştirilen yeniçeriler, zamanla kalıcı olmuşlar ve buraların hâkimi durumuna gelmişler ve silahlı eşkıya gruplarına dönüşmüşlerdir.²⁴ Ortaya çıkan şartlar, on binlerce insanın, kapıkulu elbise ve silahlarını giyerek bu yolla eşkıyalığa soyunmasına, imtiyaz iddiasıyla bazı ayrıcalıklar elde etmeye çalışmalarına yol açmıştır. Kapıkulu iddiasıyla köy ve kasabaların huzurunu kaçıranların sayıları, xvii. yüzyılın ilk yarısında 200.000'i bulmuştur. Bu grupların sebep olduğu asayişsizliğin önünün alınması işi büyük bir gaile teşkil etmiştir.²⁵ Meslekle uzaktan yakından ilgisi bulunmayan kimselerin Ocağ'a girmesi, bunların birbirlerini kayırmaları, iltimasları, haksızlıkları ve eğitimi kabul etmemeleri önemli bir huzursuzluk kaynağı oluşturmuştur.²⁶ Kendilerinden beklenen yararı sağlamaları bir yana, teşkilatı memleket düzeni için zararlı bir varlık haline getirmiştir.²⁷ Üniformaları altında şehir haydutları ve şakiler dolaşmaya başlamışlardır. Daha önce cezası

²² Mustafa Akdağ, "Yeniçeri Ocak Nizamının Bozuluşu", s. 295, 296.

²³ Mustafa Akdağ, "Yeniçeri Ocak Nizamının Bozuluşu", s. 299, 301; Necmi Ülker, "Yeniçeri Ocağının İlgası Öncesi İzmir'deki Anarşiye Dair Bir Belge", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, Sayı. 6, İzmir 1991, s. 25; Cafer Çiftçi, "Osmanlı Taşrasında Yeniçerilerin Varlığı ve Askerlik Dışı Faaliyetleri", s. 30 vd; Erhan Afyoncu, "On Soruda Yeniçeriler", *Popüler Tarih*, Sayı. 6, Kasım 2000, s. 21.

²⁴ Mehtap Erdoğan, "Yeniçeriliğin Kaldırılışına Dair Tarihi ve Edebi Bir Eser: Emâre-i Zafer", s. 73.

²⁵ Mustafa Akdağ, "Yeniçeri Ocak Nizamının Bozuluşu", s. 300, 301.

²⁶ 1807 yılında talimi kabul etmeyen boğaz yamakları isyan etmişler ve III. Selimi'i tahttan indirmişlerdi. Boğaz Nazırı Süleymân Ağa'ya "baka ağa, sizler Yeniçeri Ocağı'nı batırıp ve bizleri küffâr askeri gibi ta'âlîme komanız olmağ. Bizler yeniçeri oğlu yeniçeriyiz" diyerek sözü uzatmışlar ve ağalarını öldürmüşlerdi. Bkz. Câbî Ömer Efendi, *Câbî Tarihi*, c. 1, s. 127 vd; Mehmet Ali Beyhan, "Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı Üzerine Bazı Düşünceler "Vak'a-yı Hayriyye", s. 263.

²⁷ Yücel Özkaya, Anadolu'daki Yeniçerilerin Düzensizliği İle İlgili Belgeler ve Yeniçeriliğin Kaldırılması Hakkında Bir Belge", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c. 23, Sayı. 1-2, Ankara 1965, s. 75; Metin And, "XVI. Yüzyılda Acemi ve Yeniçeri Ocağı", *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl. 7, c. 1, Sayı. 2, 1 Mart 1971, s. 13, 17; Erhan Afyoncu, "On Soruda Yeniçeriler", s. 21.

idam olan suçlar, ocak disiplininin gevşediği dönemde, bekâr uşaklığı unvanı ile işlenince şanlı yiğitlik olarak görülmeye başlamıştır.²⁸ Zamanın padişahı IV. Murad'ın, Haziran 1628 tarihli tespitiyle bu durum “*Malkoç²⁹ Efendi zamanından [beri] yeniçerilerin defter-i esâmîleri muhtell olup mürde yerine geçmek çoğalıp etfâl-i re ‘âyâ ve ırgad-ı berâyâ cümlesi, yeniçeri defterine geçip adedleri mevfûr ve Hızâne-i âmire’ye zararları nâ-mahsûr olmuş idi*” sözleriyle özetlenmiştir. Daha fazla fesadın önüne geçilmesi için aynı padişah zamanında, ehliyetsiz kimselerin yeniçeri defterlerine kaydedilmemesi, ölen kimselerin yerine yeniçeri yazılmaması ve yeniçeri ağasının yazılı izni olmadıkça deftere esâmî kaydedilmemesi yönünde birkaç defa tembih ve uyarılar yapılmıştır. Tahmin edileceği üzere uyarılardan bir netice elde edilememiştir.³⁰ Düzensizlik, başıboşluk, eşkıyalık ve devlet işlerine müdahalenin şiddeti, xviii. yüzyılın başlarından itibaren yayılma istidadı göstermeye başlamıştır.³¹

Yeniçerilerin yolundan sapması, üç yüz yıl boyunca devletin içte ve dışta nizamının sarsılmasına yol açan önemli olumsuz gelişmelere yol açmıştır.³² Bu durum, yeniçerilerin huzur devirlerinde halkla ilişkilerde yaşadıkları anlaşmazlık, çatışma, çekişme, zorbalık ve eşkıyalık tutumları bakımından da eğitilmeleri, disiplin altında tutulmaları, önlerinin alınması ya da artık durdurulmaları gereğini ortaya koymuştur. Söz konusu dönemde suç işleyip de yakayı ele veren ocak mensupları, yandaşlarının baskıları aşılabılırsa görevden el çektirme, gasp etmiş oldukları şeylerin geri alınması, sürgün, kalebentlik, idam ve boğdurulma gibi cezalara çarptırılmıştır. Fakat işlenen suçlar kimi zaman cezalandırılmamış, karşılıksız kalmıştır. Düzenlerinin sağlanması ile ilgili tedbirler ise, bir işe yaramamıştır.³³ Bazı yerlerde, halk da bunlara özenmeye başlamış, kadın kaçırmak, tüccar ve esnaftan haraç almak, yeniçeri

²⁸ Reşad Ekrem Koçu, *Yeniçeriler*, İstanbul 1964, s. 62; Erdal Küçükyağcı, *Janissary and Samuray: Early Modern Warrior Classes and Religion*, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, p. 79-86.

²⁹ Malkoç Efendi, meşhur Molkoçoğulları ailesinden Malkoç Yavuz Ali Paşa olmalıdır. 1603'te sadrazamlığa getirilmiş, 1604'te Belgrad'da vefat etmiştir. Bkz. Fahamettin Başar, “Malkoçoğulları”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 2003, c. 27, s. 538; Koçi Bey'de Yeniçeri Ocağı'nın bozulmasına sebep olarak gösterdiği kişiler arasında Aksaraylı Mehmed Efendi adlı bir yeniçeri katibinden bahseder. Bkz. *Koçibey Risalesi*, s. 30.

³⁰ Naîmâ Mustafa Efendi, *Tarih-i Na'îmâ*, c. 2, 623, 831; Bu konuda benzeri ve daha geniş bir değerlendirme için bkz. Ahmed Vâsîf Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Abbâr*, s. 68, 155-160, 218.

³¹ Mücteba İlgürel, “Yeniçeriler”, s. 393.

³² *Mahmûd Râif Efendi ve Nizâm-ı Cedîd'e Dâir Eseri*, s. 46, 66, 67; A. Süheyl Ünver, “Yeniçeri Kışlaları”, s. 589; Mehmet Ali Beyhan, “Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı Üzerine Bazı Düşünceler “Vak'a-yı Hayriyye”, s. 260.

³³ Yücel Özkaya, Anadolu'daki Yeniçerilerin Düzensizliği İle İlgili Belgeler ve Yeniçeriliğin Kaldırılması Hakkında Bir Belge”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c. 23, Sayı. 1-2, Ankara 1965, s. 75; Metin And, “XVI. Yüzyılda Acemi ve Yeniçeri Ocağı”, *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl. 7, c. 1, Sayı. 2, 1 Mart 1971, s. 13, 17; Erhan Afyoncu, “On Soruda Yeniçeriler”, s. 21.

olduklarını ileri sürerek vergi vermemek, cepheden kaçmak, asker göndermemek ve sair pek çok uygunsuzluk yollarına başvurmuşlardır.³⁴

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılışının tarihini yazan Vak'anüvis Es'ad Efendi'nin keskin ifadesiyle *beher hâl Memâlik-i Mahrûse-i Şâhâne'den izâle vü tathîrleri şer'an ve siyâseten îcâb*" etmiştir.³⁵ Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılışının diğer bir görgü tanığı olan Şirvânî Fâtih Efendi ise, Es'ad Efendi'den daha ileri giderek yeniçerilerin ihânet, zulüm ve isyanlarına karşılık, "şer'an katledilmekle" aslında mükâfatlandırılmış olduklarını ileri sürmüştür. Bunların, üzerinde "kelime-i tevhid" bulunan bir bayrağın üzerindeki ibareyi, nişanlarına muğâyir olduğu bahanesiyle silerek, yerine kendi işaretleri olan balık ve makas işaretlerini koymuş olduklarına dair 1809 yılında meydana gelen bir olayı nakletmiştir. Bu hareketlerine binaen, onların öldürülmüş olmalarının ve aleyhinde konuşmanın meşru olduğunu ifade etmiştir. Elbette bu değerlendirmeyi, fazlaca ön yargılı bir düşünce olarak görmek mümkündür.³⁶

III. Yerleşik Yeniçeri-Halk Çekişmesi

Osmanlı askerî sınıfının bir kısmını oluşturan yeniçeriler, taşrada yerleşmeye başladıktan sonra, görevleri ve sosyal hayata karışmaları dolayısıyla esnaf ve halkla yakın ilişkiler kurmuşlardır. 16. yüzyılın ikinci yarısından sonra toplumsal hayatın içinde yer alan yeniçerilerin az ulûfeli olanları genelde şehirlerin bekâr odalarında topluca ikamet etmiştir. Ocağın ihtiyarları olan yüksek rütbeliler, şehir halkı ile kaynaşarak evlilikler gerçekleştirmiş, ticaret ve esnaflık yapmışlardır. Özellikle zimmîlerle daha yakın ilişkiler kurabilmişlerdir. Kırsal kesimde bulunan yeniçeriler ise, köylerde koyun sürüleri beslemiş, köy otlaklarını kullanabilmişlerdir.³⁷ Disiplinli oldukları devirlerde halkla ilişkiler olumlu seyretmiştir. Bu dönemlerde yeniçeriler, önemli güven unsurlarından biri olmuşlardır. Kişisel davranış itibarıyla daha çok olumlu modelleri görülmüştür. Elbette insan olarak en disiplinli oldukları zamanlarda bile aralarından yapı olarak şaki olanlar çıkmış, fakat amansız bir şekilde cezalandırılmışlardır. Olumsuz halleri ve serkeşlikleri halk üzerine pek olumsuz şekilde yansımamıştır.³⁸ Ancak teşkilatta disiplin ve ahlak anlayışı bozuldukça, idareciler ve halkın

³⁴ Yücel Özkaya, Anadolu'daki Yeniçerilerin Düzensizliği İle İlgili Belgeler ve Yeniçeriliğin Kaldırılması Hakkında Bir Belge", s. 76; Erhan Afyoncu, "On Soruda Yeniçeriler", s. 21.

³⁵ Sahhâflar Seyhi-zâde Seyyid Mehmed Es'ad Efendi, *Vak'a-nüvis Es'ad Efendi Tarîhi*, Haz. Ziya Yılmaz, İstanbul 2002, s. 648.

³⁶ Şirvânî Fâtih Efendi, *Gülzâr-ı Fütûbât*, Haz. Mehmet Ali Beyhan, İstanbul 2001, s. XLII.

³⁷ Cafer Çiftçi, "Osmanlı Taşrasında Yeniçerilerin Varlığı ve Askerlik Dışı Faaliyetleri", s. 37 vd.

³⁸ Reşad Ekrem Koçu, *Yeniçeriler*, s. 62.

normal hayatlarını zehirleyici müdahaleler görülmeye başlamıştır. Bu yöneliş, zarar gören halkın yeniçerilere karşı olumsuz tavırlar geliştirmesine yol açmıştır.

Aşağıda görüleceği gibi, büyük ve toplu isyanları dışında, yani genel sükûn hallerinde, yerleşik yeniçeriler arasında, genellikle kişisel zorbalık, bazen birkaç kişilik, kimi zaman daha kalabalık gruplar halinde serkeşlikler görülmeye başlanmıştır. Uygunsuz hareketler, eski yeniçeriler, mahalli yeniçeriler, yeniçeri yasakçıları, yeniçeri esnafı ve ocağa mensup diğer taifeler içinde görülmüştür. Benzeri disiplinsizlik halleri, xvi. yüzyılda daha az, xvii. yüzyılda sınırlı bir artış kaydetmiştir. Halkla ilişkilerde ortaya çıkan çekişmeler, xviii. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra gittikçe yayılmış, şiddet ve hız kazanmış, aynı yüzyılın son çeyreğinden itibaren ve Ocağın 1826 yılında kaldırılışına kadar geçen zaman aralığında tavan yapmıştır. Bu çatışmalar, genel başlık itibariyle “hilaf-ı rıza hareket, “şekavet” veya “eşkıyalık” tabirleriyle ifade edilmiştir. Bu adlar altında, disiplinsizlik ve çatışma, görevi kötüye kullanma ve rehavet, başkasının görevine müdahale, genel asayiş ihlal, silahla tehdit, baskı, işkence, can, mal ve namusa saldırı, adam öldürme, yağma, ev yakma, ahalinin iskân mekânlarını terke zorlama, haneye tecavüz, usulsüz para, vergi ve haraç talebi, özellikle “yeniçerilik iddiası” ile ayrıcalık ileri sürerek haksız kazanç sağlama ve daha başka sorunlu davranışlar sergilenmiştir. Aşağıda verilen örneklerde yüzyıllara ve suç-istismar konularına göre, yeniçeri-halk çekişmesi ayrıntıları üzerinde durulmuştur.

1. XVI. Yüzyıl Sonlarında Yerleşik Yeniçeri Halk Çekişmesi Örnekleri

Kaydedilmiş olduğu üzere, yeniçeri halk çekişmesi, Yeniçeri Ocağı’ndaki bozulmanın yeni başladığı xvi. yüzyılın son yıllarında, sınırlı oranda görülmeye başlanmıştır. Bazı tespitlere bakılır ise, özellikle İstanbul’dan başlamak üzere, daha xvi. yüzyılın sonlarında insanlar yeniçerilerin huzursuzluk çıkarmalarından korkar duruma gelmişti. Yeniçeriler, rastgele ve ısrarla bahşiş istiyor, hiç çekinmeden hırsızlık yapıyor ve sarhoş bir şekilde sokaklarda dolaşıyorlardı. Yangınları söndürmek için büyük bir gürültü ile hareket ediyorlar ve bu esnada kimi zaman önlerine gelen her şeyi soyuyorlardı.³⁹ Aşağıdaki bir kaç olay, daha erken devirlerde bile yeniçerilerin serkeşlikleri ve halkın yeniçerilere güvensizliğini yansıtmaları bakımından ipuçları vermektedir.

Yeniçeriler veya diğer askerî sınıf, bazı fırsatlardan istifade ederek esnaftan öç almak için dükkânları yakıp yıkar veya yağmalardı. Benzeri girişimler, daha çok depremler veya yangınlar sırasında olurdu. Bu sırada meydana gelen karmaşa dolayısıyla yağmalama

³⁹ Nicole Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Çeviri. Nilüfer Epçeli, Çeviri Kontrol. Kemal Beydilli, İstanbul 2009, c. 3, s. 194.

girişimleri çokça vuku bulurdu. Halk veya esnaf, olağandışı durumlardan çok çekinir, kendince önlemler alırdı. Meselâ, III. Murâd'ın 22 Aralık 1574'de tahta çıkışı sırasında, “yeniçerilerin ve acemi oğlanların kargaşa çıkarmasını önlemek için”, bazı yerlerde takviye nöbetçiler konulmuştu. Rivayete göre, “Yahudiler daha birkaç gün öncesinden değerli eşyalarını toprağa gömmüşlerdi. Şehrin ileri gelen zenginleri de para ve mücevherlerini (emânete bırakmak için) Bedesten'e götürmüşlerdi”.⁴⁰

7 Nisan 1589 tarihli İstanbul yangınında, iki bedesten dışında Kapalıçarşı'nın büyük kısmı yanmıştı. Yeniçeriler, yangını müteakiben vakıflar ve sair hayratı yağmalayarak viran etmişlerdi. İleri gelen zenginler ise, fırsattan istifade ile ucuza mal kapatıp mülk edinmişlerdi.⁴¹

1596 yılında İstanbul'da geçtiği kaydedilen bir rivayete göre, İstanbul mahallelerinden birinde görevli bir imam efendi, mahalle halkından bir kabile ile birlikte Divan-ı Hümayun'a gelip, genç ve güzel karısının bir yeniçeri tarafından ayartılıp kaçırıldığını arz etmiş ve namus davası açmıştı. Halkın ırz ve namusunu korumakla görevli zaptiyeden birinin böyle bir işe yönelmesi olayı üzerinde hassasiyetle durulmuştu. Ocaktan Ferhat Ağa, bu işi çözmekle görevlendirilmişti. Ferhat Ağa ocak defterini incelemiş, sicili bozuk olanları tespit etmiş, birkaç günden beri kışlasına veya koğuşuna gelemeyenleri araştırmış, bekar uşaklarının takıldıkları yerleri, kötü şöhretli ve şüpheli hanları, esirci odalarını aratmış, fakat ocaklarına leke süren suçluyu İstanbul tarafında bulamamıştı. Bu defa Üsküdar'da araştırmaya başlamıştı. Bir yeniçeri kahvehanesinde güzel tüysüz bir oğlanla bir yeniçeri'nin muhabbet etmekte olduğu dikkatini çekmiştir. Her ikisini civardaki yeniçeri kolluğuna götürüp inceleyince, tüysüz oğlan görünümünde olanın, imam efendinin karısı olduğu meydana çıkmıştır. Durum anlaşılıp, suçlular yakalanınca, yeniçeri, evli kadını kaçırmak, Müslüman kadının saçını keserek erkek kılığına koymak ve onu erkekler arasında dolaştırmaktan suçlu bulunmuştur. Kanunen başı kesilmek suretiyle idam edilecektir. Fakat Ferhat Ağa, suçun katmerli olması dolayısıyla verilecek cezayı az bulmuş, Tophane'ye götürdüğü suçluyu, seyre gelen büyük bir kalabalığın önünde soyup, önce ayak ve diz kemiklerini kırdırtmış, sonra belden aşağısını yağlı paçavralara sardırarak bir havan topunun namlusuna gülle gibi sımsıkı tıktırıp, topu ateşlemek suretiyle param parça ettirmiştir.⁴² Tabii ki, hukuk dışı ve dehşet verici bu ceza, çok daha büyük bir suç özelliğini kazanmıştır.

⁴⁰ Stephan Gerlach, *Türkiye Günlüğü 1577-1578*, Editör. Kemal Beydilli, Çev. Türkis Noyan, İstanbul 2007, c. 2, s. 159.

⁴¹ Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, Haz. Mehmet İpşirli, İstanbul 1989, c. 1, s. 213.

⁴² Reşad Ekrem Koçu, *Yeniçeriler*, s. 62, 63.

1598 yılı başlarında Özbek Hanı, Semerkand ve Buhârâ Hâkimi Abdullah Han'ın elçilik heyeti, elçi ve on adamı ile birlikte İstanbul'a doğru ilerlemekte iken, Gebze Konağı'nda dinlenmek istemişler; ancak bu sırada kıymetli eşyaları çalınmıştı. Halk arasında, bu işin içinde yeniçerilerin parmağı olduğuna dair dedi kodu yayılmıştı. Elçi, çalınan eşyanın bulunması için diretmiş, ancak karşılıklı görüşmeler ve hediyeleşmelerle sorun çözülmüştü.⁴³

Anlaşıldığına göre, tüccarlarla işbirliği yapan yeniçeriler, karaborsa yoluyla fiyat artışlarına yol açıyor, narha riayet etmiyorlardı. Özellikle, Ramazan ayına hazırlıkların yapıldığı günlerde, bu girişimler başkentte ciddi sorunlara neden oluyordu. Mesela 1599 yılı Şaban ayı sonlarında, narhı belirlemek ve kontrol etmekle sorumlu kadı ve muhtesibi önemsemeyen yeniçeriler, narha riayet etmiyor, diledikleri fiyata satış yapıyorlardı. Yiyecek fiyatlarındaki artış, akçenin değer kaybıyla da birleşince, halkın ekonomik sıkıntısı katlanmıştı.⁴⁴

2. XVII. Yüzyılda Olumsuz İlişkilerin Seyrine Dair Bazı Örnekler

Yeniçeriler, sıradan esnafın içinde siyasi ve sosyal açıdan ayrı bir güce ve askerî ayrıcalıklara sahipti. Kadının ve muhtesibin yaptıkları esnaf denetiminin dışında tutulmuşlardı. Keyiflerince istedikleri yerde dükkânlar açıyorlar, devletin belirlediği resmi fiyat tarifesine uymuyorlar, vergi ödemek istemiyorlar, kalite anlayışından uzak satış yapmaktan çekinmiyorlardı. İktisadi faaliyetlerden ziyâde çarşı hayatında zorbalık ve zorla vergi alma gibi eylemlerine girişmişlerdi. Usul ve nizama aykırı davranan esnaf yeniçeriler ile reâyâ arasında bir dava söz konusu olduğu zaman, fiili imtiyazları gündeme geliyordu. Ehl-i örf taifesinden olmaları hasebiyle ancak kendi zabitlerince yargılanabiliyorlardı. 17. yüzyıldan itibaren, ulûfelerini hazineye terk etmeleri koşuluyla esnaf loncalarında idari pozisyonlara gelmelerine izin verilmişti. Bu yolun açılması ile esnafa daha fazla müdahale etme imkânı kazanmışlardı.⁴⁵

Yeniçerilerin esnaflaşması, 17. ve 18. yüzyıllar boyunca artan bir hızla devam etmişti. İstanbul esnafı üzerine yapılan bir çalışmaya göre, yeniçerilerin esnaflaşması, 17. yüzyılın başlarından itibaren büyük bir ivme kazanmıştı. 1660'lara gelindiğinde, loncalarda önemli miktarda esnaf ve zanaatkar yeniçeri toplanmıştı. XVII. yüzyılın ikinci yarısında esnaf ile yeniçeriler arasında gerginlikler azalmış, yeniçerilerin esnaflaştığı, esnafın yeniçerileştiği bir süreç başlamıştı. Yüzyılın sonlarında bütün şehirlerde esnâf yeniçeriler gündelik hayatın

⁴³ Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, Haz. Mehmet İpşirli, İstanbul 1989, c. 2, s. 725, 726.

⁴⁴ Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, c. 2, s. 785.

⁴⁵ Cafer Çiftçi, "Osmanlı Taşrasında Yeniçerilerin Varlığı ve Askerlik Dışı Faaliyetleri", s. 39; Miyase Koyuncu Kaya, "Esnaf Loncalarında Yeniçeriler", p. 196-200.

ayrılmaz bir parçası haline gelmişlerdi.⁴⁶ Olumlu ilişkiler gelişirken, gayet tabii çatışmalı, çekişmeli karşılaşmalar da meydana gelmekte idi.

Yeniçeri Ocağı'nın genel bozuluşuna paralel olarak yeniçeri serkeşlikleri artmaya başlanmıştı. Ancak olumsuz ilişkiler, yine de sınırlı sayıda görülüyordu. Bunlar halk arasında alışkanlık oluşturmamıştı. Normal olaylar gibi karşılanmıyordu. XVII. yüzyıla ait bazı belgelerden tespit edildiğine göre (bkz. Tablo. 1), bu türden olaylar, biri hariç, çoğunlukla Rumeli Bölgesi ve Batı Anadolu'da gerçekleşmişti. Anlaşıldığı kadarıyla esas problem, yeniçerilerin meslekî konumlarını kötüye kullanmak suretiyle uygunsuz hareketlere girişmeleriydi. Asayişsizlik olaylarına karışanlar, ocak mensubu kişiler, ortalara mensup yeniçeriler, silahtar, acemi oğlanı, yeniçeri asıllı mutasarrıf, kale dizdarı, bölük subaşı, yerli yeniçeri ağası gibi unvanlar taşıyordu. Halka karşı işlenen suçlar, genelde kişisel kalıyor veya birkaç kişi ile birlikte gerçekleştiriliyordu. Söz konusu davranışlar, bazen uç noktalarda görülmekle beraber, sayıları, türleri ve sertlik dereceleri daha sınırlı çerçevede seyrediyordu. Görevi ihmal,⁴⁷ kendi halinde olmamak,⁴⁸ disiplinsizlikte bulunmak,⁴⁹ kışladan veya görev yerinden firar,⁵⁰ haksız tevkif,⁵¹ miri malına müdahale ve israf etmek⁵² ve en aşırısı olarak bazen de can, mal, namus emniyetine saldıran eşkıyalık hareketlerine girişmek⁵³ ve suhte eşkıyasına katılmak işlenen suçlar arasında idi. Devre ait olumsuz ilişki ve çatışma olaylarını tespit eden belgelerin azlığı, yüzyılın konu ile ilgili gerçek durumunu ayrıntıları ile değerlendirmeye engel teşkil ettiği muhakkaktır. Ancak bu durumun, çatışma hallerinin azlığına da bir işaret olduğu söylenebilir. Köprülüler ailesinin askeri yapıyı disiplin altına almış olması da bu yüzyılda suç oranının düşük kalmasına etki yaptığı söylenebilir.⁵⁴ Yeniçerilerin uğraştıkları meslekler, kendi rütbeleriyle doğru orantılı olmuştu. Yeniçeri zümresi içinde yüksek mevkilerde bulunanlar, çok daha kârlı büyük ticari işler peşinde koşarlardı. Sıradan yeniçeriler ufak tefek işlerle yetinmekte idi. Mesela, 17. yüzyıl yeniçeri ağalarından Bektaş Ağa, İstanbul'da ekmek ve et piyasasını kontrolü altında tutmakta idi. Dükkan sahiplerine sermaye amaçlı borç vermekteydi. Esnaf, Bektaş Ağa'nın yüksek fiyattaki mallarını satın almak zorunda kalıyordu. Yüksek fiyata mal alan esnaf, mecburen fiyat

⁴⁶Mehmet Mert Sunar, "Ocak-ı Amire'den Ocak-ı Mulgâ'ya Doğru: Nizam-ı Cedid Reformları Karşısında Yeniçeriler", s. 502, 503.

⁴⁷Başbakanlık Osmanlı Arşivi. İbnül-emin. Askeri Evrakı Tasnifi (BA. İE. AS), nr. 9/827, 45/4078.

⁴⁸BA. İE. DH (İbnül-emin, Dahiliye), nr. 6/598.

⁴⁹BA. AE. SİBR (Eli Emiri. İbrahim), nr. 4/436.

⁵⁰BA. İE. AS., nr. 3/244, 45/4078.

⁵¹BA. İE. ŞKRT (İbnül-emin. Şükr ü Şikayet), nr. 1/15.

⁵²BA. İE. AS., nr. 9/827, 45/4078; BA. İE. DH, nr. 8/791.

⁵³BA. İE. DH, nr. 7/673; 7/697, 8/791; BA. İE. AS., nr. 9/806

⁵⁴Nicole Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Çeviri. Nilüfer Epçeli, Çeviri Kontrol. Kemal Beydilli, İstanbul 2009, c. 4, s. 144. vd.

artışına gidiyor, narh da alt üst oluyordu. Öyle ki bu sebeple et fiyatları 8 kuruştan 15 kuruşa yükselmişti.⁵⁵

Tablo: XVII. Yüzyılda Yeniçeri-Halk İlişkilerinde Görülen Bazı Eylemler/Olumsuz İlişkiler

Tarih	Adı	Unvanı	Mahalli	Faaliyet-Suç	Açıklama
29. Z. 1011	Hızır	SİLAHDAR	Selanik	Eşkıyalık	Darb, gasp, öldürme vs. Yeniçeri çukasının imaline engel çıkması
11. L.1011	Mehmed	Yeniçeri	Enez	Kendi halinde olmamak	Ulufe kesilmesi talebi
05. R. 1012	-	Yeniçeri	Bergama, Çal	Eşkıyalık	Sipahi, Yeniçeri, Suhte eşkıyası zulmü
29. Z. 1036	-	Acemioğlanı.	-	Firar	Acemi oğlanların kışlarından firarı
29. Z. 1058	-	-	-	Disiplinsizlik	Yeniçerilerin düzensizliği
29. Z. 1089	Mustafa Paşa	Mutasarrıf	Birecik	Haksız tevkif	Görev mahallinde suçsuz kimseleri tevkif
10. C. 1090	Ahmed	Bölük subaşı	Solnok	Eşkıyalık	Solnok Kalesi Dizdarlığı
25. B. 1090	Mustafa	Dizdar	Avlonya	Görevi ihmal	Cephaneyi telef, israf, gedikleri hariçten reayaya vermek dolayısıyla tebdili
29 Ca. 1099	-	Yeniçeri	Aydın, Saruhan, Menteşe Sanc.	Eşkıyalık	Yeniçeriler ve sair eşkıyanın miri malının teminine engeller çıkarması
08. B. 1110	Fazlı	Yerli Yeniçeri Ağası	Ülgün Kalesi	Görevi ihmal-Firar	Kalede bulunan cephaneyi telef ve kale görevlilerini haksız yere azle sebep olması dolayısıyla görevden azl ve cezalandırma

Yerleşik yeniçerilerin, sosyal ve ekonomik düzene karışmaları sonrasında, bir isyan hareketine karışmaksızın, yeniçerilik gücünü kullanmak suretiyle organize büyük ticarete giriştikleri de görülüyordu. Mesela 17. yüzyılın başlarında, oldukça fazla yeniçeri İznik Sancağı'nda toprak sahibi olmuştu. Bunlar, bazen mevsimlik işçiler çalıştırmakta idi. Zaman zaman köylülerden kanunsuz rant elde etmeye girişirlerdi. Çıkardıkları karışıklıklar ile mesela odun fiyatlarını yükseltiyor veya bahçıvanların ürünlerini satmalarını engelliyorlardı. Ancak siyasî güç sahibi olmaları dolayısıyla reayanın bunların tecavüzlerine karşı koyması çok zordu.⁵⁶

Bu yüzyılda kimin hakkıyla yeniçeri olduğu da belli değildi. Yeniçeri esâmî defterleri sağlıklı tutulmuyordu. Rüşvet ve adam kayırma yoluyla bir hayli ehliyetsiz kişi ocağa kaydedilmeye devam etmekte idi. Ölen yeniçeri mensuplarının yerine rastgele kayıt yapılıyordu. Devrin padişahı IV. Murad'ın başıbozukluğu önlemek adına altı tı tedbirler ve

⁵⁵ Miyase Koyuncu Kaya, "Esnaf Loncalarında Yeniçeriler", p. 195.

⁵⁶ Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, c. 2, s. 577.

yaptığı uyarılar, haksızlık, yolsuzluk ve disiplinsizliği durduramıyordu. Bu yolda yeniçeri ağası ve katibini uyarmış ama esâmi defterlerine haksız kayıtların yapılmasını önleyememişti. 1636 yılı ortalarında, güvendiği bir adamına bir miktar para vermek suretiyle Yeniçeri Kâtibi Osman Ağa'yı denemek için göndermişti. Osman Ağa, aldığı yüz Esedî kuruşa karşılık olarak bu adamı Ocağ'a kaydetmişti. Ancak bu hareketinin karşılığını çok daha ağır bedel ile ödemiş ve boynunu vurdurmaktan kurtaramamıştı.⁵⁷

Yeniçerilerin yapa geldikleri uygunsuzluklardan bir diğeri, İstanbul limanlarına gelen tüccar gemilerine ait oldukları bölüğün orta nişanlarını koymalarıydı. Bu suretle gemilerin yükleme, boşaltma ve ticari faaliyetlerinden elde edilecek gelirleri paylaşıyorlardı. Gemiler, İstanbul'a geldikçe, hangi ortanın nişanını taşıyorsa o ortaya haraç vermek zorunda kalıyordu. Ocak mensuplarının diğeri bir zulmü de çarşı ve pazarlarda beğendikleri malların, nerede ise üçte bir değerini verip zorla alarak esnafı çaresiz bırakmalarıydı.⁵⁸

Ankara'ya ait 16. ve 17. yüzyıl tarihli şeriye sicillerine göre, kasaplık yapan bir yeniçeri, mahallede boğazlamış olduğu sığırı beşer akçeye satarak ihtisap kurallarına ve narha uymamıştı. Bir başka yeniçeri, şehre dışarıdan gelen meyveleri yolda karşılamış, daha fazla fiyat ile satın alarak narhından bir iki akçe fazlasına satmıştı. Bir yeniçeri, parasını faizle, başka biri ise, müdârebe usulü ile işletmekte idi. 17. yüzyılın başında, Ankara'da mevcut 9 handan 2 tanesi, yeniçerilere ait idi. Aynı örnekleri başka şehirlerde de görmek mümkündü. 1605 tarihinde, Trabzon'da sefinesi ile deniz taşımacılığı yapan bir yeniçeri mevcuttu.⁵⁹

Esnaf yeniçeriler kimi taşra şehirlerinde bazı esnaf kolları için sorun olarak görülse de, bazı şehirlerdeki esnaf kollarında destek alınan kişilerdi. 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kahire'de yeniçeriler, bölgenin yerel esnafı ile ortaklıklar kuruyorlar, mensubu oldukları ortanın nişanını taşıyan tabelayı ortak oldukları esnafın dükkân kapısının üstüne asmak suretiyle himayelerine aldıklarını ilan ediyorlardı.⁶⁰ Bu uygulama düzgün işlediğinde her iki tarafın yararına sonuçlar üretebiliyordu. Ama anlaşıldığı kadarıyla daha çok yeniçerilerin lehine işlemekte idi.

Mısır ile ilgili 1679-1700 yıllarını kapsayan belgelerden anlaşıldığına göre, Mısır'ın idaresini elinde bulunduranlar, tabii olarak gelirlerinin büyük bir bölümünü buradaki etkinlik ve zenginliklerden elde ediyorlardı. Yüzyılın ortalarında Kahire'de bulunan bu kesimin

⁵⁷ Naîmâ Mustafa Efendi, *Tarîh-i Na'îmâ*, c. 2, 831.

⁵⁸ Ahmed Refik Altınay, *Onuncu Hicri Asırda İstanbul Hayatı*, Haz. Abdullah Uysal, Ankara 2000, s. 221-22; Ayrıca bkz. İsmail Gül, *Osmanlı Devleti'nde Sultan IV. Murad Döneminde Yeniçeri İsyânları (1623-1640)*, s. 70.

⁵⁹ Cafer Çiftçi, "Osmanlı Taşrasında Yeniçerilerin Varlığı ve Askerlik Dışı Faaliyetleri", s. 39.

⁶⁰ Cafer Çiftçi, "Osmanlı Taşrasında Yeniçerilerin Varlığı ve Askerlik Dışı Faaliyetleri", s. 41.

Yeniçeriler ile kurmuş oldukları ilişkiler, onlara bölgeyi daha rahat yönetme imkânı vermişti. Buna karşılık, başta Yeniçeri Ocağı mensupları olmak üzere diğer bütün ocaklılar, kendilerine katılan zanaatkâr ve tüccardan önemli gelirler elde ediyorlardı. Çünkü siviller, “korunmak” amacıyla Ocağa girmek istiyor, buna karşılık yüksek miktarda giriş bedeli ödüyorlardı. Ölüm durumunda, miras konusu mallar ocak ve mahkeme kayıtlarında bulunduğu için, mirastan yaklaşık onda bir kadar pay ödeniyordu. Ölen kişinin “korunmasını” üstlenmiş olan ocaklı taifesi, söz konusu kişinin terekesini mühürlüyor, kadı huzurunda mirasın paylaşılması işini sonuna kadar takip ediyorlardı.⁶¹ 1690 tarihli bir tespitte göre, aynı dönemde, Deşîşe-i Kübrâ, Muhammediye ve Haremeyn-i Şerifeyn evkafının tevliyetleri Mısır Yeniçeri Ocağı mensuplarına; Hasekiyye-i Atfık Vakfı tevliyeti Azepler Ocağı'nın üyelerinin eline geçmiş idi. Fakat evkâf tevliyetlerinin bunların kontrolünde olması, vakıflardan Haremeyn'e tahsis edilen sürrelerin gönderilmemesine yol açmıştı. Ocak mensuplarının tavrı dolayısıyla ortaya çıkan bu olumsuz durum, tevliyetlerin başkalarına tevcihiyle çözümlenmişti.⁶²

3. XVIII ve XIX. Yüzyılda Hız Kazanan ve Yayılan Olumsuz İlişkiler

Yeniçeri Ocağı'ndaki asıl bozulma, son yüzyılda özellikle 1730-1826 arasındaki dönemde meydana gelmiştir. II. Mahmud'un fermanında, yeniçerilerin eskiden beri görülen itaatsizlikleri sayılmış, “*yüz seneden beri eski itaatlerinin itaatsizliğe dönüştüğü ve bu yüzden birçok vilayet ve kalenin düşman eline geçtiğinden*” söz edilmiştir. Yine bu dönemde, Sultan I. Mahmud'un (1730-1754) yeniçerilerin kavgacı hallerinden çekinmesi dolayısıyla ocağın kökünü kurutmak için düşük seviyeli ve kötü ahlaklı kimselerin Ocağa doluşmasına izin verdiği rivayet edilmektedir.⁶³

Söz konusu olumsuz gelişmeler dolayısıyla XVIII. yüzyılın son çeyreğine doğru, mesela 1768 yılına gelindiğinde, yeniçerilerin pek çoğunun sadece kayıtlarda adı geçer olmuştu. Sultan I. Mahmud'un vermiş olduğu ithal mallardan gümrük vergisi ödememe hakkını kullanıyorlar ve ticaret yapıyorlardı. Yerleşik oldukları Suriye ve Mısır'a kadar uzanıyorlardı. Askeri bir unvan olan “Ağa” unvanı, yeniçerilik imtiyazlarından istifade etmek isteyen zengin arazi sahipleri ve önemli tüccar taifesi tarafından da kullanılıyordu. Eyaletlerde bulunan yeniçerilerin bir kısmı ulûfe belgelerini satıyor, kimilerine yeniçeri belgesi lütfediliyordu.⁶⁴

⁶¹ Andre Raymond, *Yeniçerilerin Kahiresi*, İstanbul 1999, s. 87; Suraiya Farouqi, Bruce McGovan, Donald Quataert, Şevket Pamuk, *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Ed. Halil İnalcık, Donald Quataert, İstanbul 2006, c. 2, s. 716.

⁶² Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayât*, s. 359.

⁶³ Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer*, s. 30 vd; Orhan Sakin, *Yeniçeri Ocağı Tarihi ve Yasaları*, s. 61, 62.

⁶⁴ Nicole Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. 4, s. 388.

Bu dönemden itibaren, yeniçeri kuvvetlerine alternatif bir güç bulunması gereği düşünölmeye başlanmıştı. Bu ihtiyaç, önce ayanlarla karşılandı. Daha sonra çaresiz kalınmıştı.⁶⁵

1730 ihtilalinden 1808 senesine kadar, 78 yıl içerisinde yeniçeri isyanı görölmemişti. Ancak kendi aralarında ve halkla ilişkilerinde görölen çekişmeler, ocağın disiplini ile beraber, sosyal düzeni bozar duruma gelmişti. Belgelere göre, yüzyılın üçüncü çeyreğinde yeniçerilerle ilgili istenmeyen olaylar misliyle artmış, son çeyrekte ise bir o kadar daha şiddetlenmiş ve yayılma özelliği göstermişti. Artık bu dönemden itibaren yeniçeriler, İstanbul ve taşranın tam manasıyla kabadayıları olmuşlardı. İdareciler görevlerini yapamaz duruma gelmişti. Kabadayılık, haraççılık teşvik görür olmuştu. O yola girenler için kan dökmek, adi işlerden idi ve adeta bilek sporu niteliğini almıştı. Külhanilik, bıçkınlık, cahil gençler arasında salgın halini almıştı. Türlü uygunsuzluk, ahlaksızlık ve sapıklıklar, kabadayılığın şanından bilinmeye başlamıştı. Bunlar, manav, hamal, kayıkçı, tellak, börekçi, simitçi makulesinden ve köşe başı kabadayılarından idi. Aynı taife, çoluk çocuğa tecavüzden, sokaktan geçen gayri müslimlerden birer ikişer para almaya tenezzül etmekten çekinmez duruma gelmişlerdi. Kollara, pazulara, baldırlara dövödürölen yeniçerilik orta nişanları ve alameti farikaları fanatik bir kıymet şeklini almıştı. Kendilerine özel kahvehaneleri ise eşkıyanın merkezleri durumunda idi.⁶⁶

Yeniçeri serkeşliklerinin önüne geçilmesi için fermanlar yayınlanıyordu. Ancak bunların bir etkisi olmuyordu. Mesela Yeniçeri Ocağı neferâtından ve müntesiplerinden suç işleyenlerin yakalanıp hapsedilmeleri, kontrol altına alınmaları ve cezalandırılmaları lazım gelenlerin ocağın nizam ve kanunlarına göre muamele görmeleri yönünde Manisa kapıcılar kethüdasına ve ocak turnacılarına hüküm yazılmıştı.⁶⁷ Taşrada bulunan yeniçerilerin zapt u raptları hapis ve tedipleri gibi sorumlulukların serdarlara verilmiş olduğu, Anadolu ve Rumeli vali ve mütesellimlerinin bu konuda müdahale etmemeleri istenilmişti.⁶⁸ Benzeri bir uyarı, daha sonra Anadolu Eyaleti'ne tekrar gönderilmişti.⁶⁹ Ankara'ya gönderilen Şubat 1783 tarihli bir fermanla, *“birkaç zamandan beru taşra vilâyetlerin serdârları ve yeniçeri zabitleri yeniçeri ve Pâdişâh kulu dimek ne dimek olduğunu bilmeyub nâ-halef ve ırgâd makûlesinden aslında ve neslinde ocaklu olmayan niceleri üçer beşer vakiyye kahve ve bir mikdar şey almağla yoldaş zümresine geçirüb...reâyâ makulesinden (bir nesne) şey alub yeniçeri*

⁶⁵ Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, c. 2, s. 786.

⁶⁶ Reşad Ekrem Koçu, *Yeniçeriler*, s. 285; Reşad Ekrem Koçu, “Yeniçeri Rezalet ve Zorbaklıkları”, *Resimli Tarih Mecmuası*, c. 1, Sayı. 12, s. 511, 512.

⁶⁷ BA. C. AS (Cevdet. Askeri), nr. 1109/49075.

⁶⁸ BA. C. AS., nr. 1201/53759.

⁶⁹ BA. AE. SABH I (Ali Emiri. I. Abdülhamid), nr. 95/6516.

kıyafetine koymağa ruhsat virirler ise tedib ve tenkil olunmaları ...” taleb edilmişti.⁷⁰ Daha sonra I. Abdülhamid’e ait bir hatt-ı hümayunda, ocak kanunu mecebince din ve devlete layık hizmet edenlere haseki takaudluğu ihsan olunmakta iken, son zamanlarda, bu imtiyazın birilerinin ricası veya hatırına dayanarak ehil olmayan, ocağın kapısını dahi bilmeyen kimselere verildiği, bundan sonra ehil olanlara bu hakkın verilmesi talep edilmişti.⁷¹ Meselenin ciddiyeti ve yeniçerilerin ıslahı yönündeki gayretleri gösteren bir başka fermanda ise, dini gayret ve İslam cemiyetinden uzak bazı arsızların yeniçeri gönüllüsü olarak yazılıp, savaş meydanında kaçmakta oldukları, bunun önünün alınması üzerinde durulmuştu.⁷²

Ocak nizamının korunması ve yeniçerilerin disiplin altına alınması yönündeki çalışmalar, XIX. yüzyılın başlarında devam etmişti. 1808 yılı ortalarında tahta çıkan II. Mahmud’un iktidarının ilk iki ayı içerisinde sadrazam tarafından “*itâattan hâric hareket*” etmemeleri yönünde yeniçeriler üç defa uyarılmışlardı. Üstü kapalı tehdit edilmişlerdi. Ancak bu uyarıların bir yararı görülmemişti.⁷³ Bununla beraber, esami defterlerinin ehliyetsiz ve yeniçerilikle ilgisi olmayanların eline geçmemesi, savaş meydanlarından kaçışların önlenmesi, suçlu görülenlerin cezalandırılmalarına çalışılmıştı.⁷⁴ Yüzyılın ilk çeyreğinde ve Ocağın kapatılmasına doğru, daha önceki hareketlerini gölgede bırakacak azgınlıklara girişmişlerdi. Kadın ve erkeklere saldırı, birbirleriyle çatışma ve mücadele, tüccar, esnaf ve ameleliyi haraca bağlama veya bir katkıda bulunmadan kazancına ortak olma, hisse alma, tüccar gemilerine balta asma, meyhanelerde rezalet çıkarma, yiyecek ve içeceklerle müdahale etmek gibi halleri halkı çaresiz bırakmış ve sindirmişti. Bunların kötülüklerinden korkulduğu için bir şey yapılamıyordu.⁷⁵ Devrin vakanüvisi Şânî-zâde, bu durumun,

“Dar-ı Saltanat’da ikide bir iş’âl-i barut ve sûriş-i cidâle mübeddel ve bu takrible ahvâl-i sâir-i nâs dahi müşevveş ü muhtell olmağla ehl-i urz sınıfı ol kavm-i pür-şûrun mağlub ve makhûru oldukça, urz u nâmûsunu dest-i teaddîlerinden sıyanet zımnında bi’z-zarûr yeniçeriyândan olmağa ve ulûfe tedarük kılmak, yahud Turnacılık ve Haseki tekâüdlüğü ve Kışla Mütevelliliği gibi bir dirlikle gürûh-ı mezbûra duhûle mecbûr olmuş ve kaldı ki, eşkıya makûleleri ise ehl-i zimmet ve sâir zuâfâ ve reâyâyâ bi-mehâbâ itâle-i yed-i teaddî birle icrâ-yı hevâ-yı nefî-i müteaddî için tahsil-i serbesiyyet-i mütecâvizeye vesîle olur bu makûle etvara

⁷⁰ Yücel Özkaya, Anadolu’daki Yeniçerilerin Düzensizliği İle İlgili Belgeler ve Yeniçeriliğin Kaldırılması Hakkında Bir Belge”, s. 82, 83.

⁷¹ BA. HAT (Hatt-ı Hümayun), nr. 15/602.

⁷² BA. C. AS., nr. 24/1095.

⁷³ Câbi Ömer Efendi, *Câbi Tarihi*, c. 1, s. 227, 228.

⁷⁴ BA. HAT., nr. 338/19341; 338/19360;

⁷⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, c. 1, s. 515.

heveskâr, ...bu sebepler ile herkes bilâ-kanun u erkân yeniçerilik davasını sermâye-i fesâd olarak ızhâr ... bir alay hammâl u cemmâl ve ashâb-ı hırfet ü a'mâl, dâhil-i zümre-i yeniçeriyân olub ... hîn-i iktizâda bir işe yaramayub ve yaramayacakları şöyle dursun, meskenlerinden bir hatve çıkmayacakları bi'd-defeât tecribeler ile isbat” ve “yolsuz ve erkânsız bazı yeniçeri taslakçıları, eski âdetlerini yeniden icrâ edüp alenen gasb-ı emvâl-i ehl-i sûka ictirâ ve esnâf u sarrâf ve sâir ağniyâdan şer-gîrlikle ahz-ı nukûd u esvâb ederek kîse-i nevâle-i şerâb u kebâbı imlâ eylediler”⁷⁶

Sözleriyle kaydını düşmüş ve vahametini ortaya koymuştur. Klasik kaynaklar ve yüzlerce belgeden tespit edilebildiği kadarıyla bu hal, aşağıdaki başlıklar altında işlenen suç ve istismarlara yol açmıştır.

3.1. Yeniçerilik İddiasıyla Haneye, Cana, Mala Saldırı ve Katletme Girişimleri

Yeniçerilerin topyekün ve sadece talan, yağma, gasp, öldürme ve benzeri hareketlerle meşgul oldukları elbette söylenemez. Bir sosyal oluşuma mensup kişilerden bazılarının suça girişmesi, o grubun tümünün suçlu olduğunu elbette göstermez. Bu açık bir haksızlık olur. Bunu tekrar hatırlatmakta yarar vardır. Ancak bu topluluğun içinden suç işleyen kimselerin çıkmış olması da doğaldır. Bazen yeniçeri olmadıkları halde, kendilerini yeniçeri olarak tanıtp, suç işleyen kimseler de olmuştur. Dolayısıyla bunların işledikleri suçlar, yeniçerilerin hanesine kaydedilmiştir.

Anlaşılan o ki, taşrada bulunan pek çok kişi, yeniçerilik iddiasında bulunmak suretiyle suça teşebbüs etmişti.⁷⁷ Anadolu ve Rumeli’de yeniçeri taifesi arasında işlenen bireysel suçların pek çoğu, meslek ve çevre desteğiyle her türlü gayri meşru hareketlere yönelme şeklinde görülmekteydi. Benzeri uygunsuzluklara yönelenler, yasak, haksız ve kanunsuz bir şekilde kendilerini meşru olmayan şeyleri yapmaya ehliyetli görüyorlardı. En çok başvurdukları ve en ağır serkeşliklerden bir kısmı can ve mal emniyetine saldırı, zulüm, baskı, ev basma, ev yakma, samanlık yakma, yağmalama, tehdit, gasp, adam dövme, yaralama katletme, genel düzeni bozma, yol kesme ve sefere gitmeme gibi faaliyetler idi. Suçu sabit görülüp ele geçirilenler, yandaşlarının tesiri engellendiği kadarıyla ve işlenen suçun durumuna göre, sürgün, kalebentlik, hapis veya idamla karşılık buluyorlardı. Aşağıda olayları bütün boyutları ile aydınlatmak amacıyla tek tek kaydedilen çok sayıdaki örnek bu durumu göstermektedir.

⁷⁶ Şânî-zâde Mehmed Atâullâh Efendi, *Şânî-zâde Târîhi*, Haz. Ziya Yılmaz, İstanbul 2008, c. 1, s. 113, 114., 234.

⁷⁷ Defterdar Sarı Mehmet Paşa, *Devlet Adamlarına Öğütler*, Sad. Hüseyin Ragıp Uğural, Ankara 2000, s. 87.

Prebol'de bulunan yeniçerilerden Mustafa'nın halka zulmü ve kötülükte bulunduğu dair mahallinden şikâyetle bulunmuş, durumun tahkiki için yeniçeri ağasına derkenar yazılmıştı.⁷⁸ Kastamonu Kasabası Çuvalcı Köyü sakinlerinden Yeniçeri Bektaş, Demirci Mehmed ve Değirmenci Ahmed adlı şakiler, aynı köyden el-Hac Saliha'yı öldürüp mallarını yağmalamış, davalarının görülmesi için Kastamonu Kadısı Yusuf tarafından İstanbul'a arz yazılmıştı.⁷⁹

Kırım Hanı Devlet Giray'ın haslarından olan Toprak Hisar Köyü'nde sakin Sipahi Mehmed ve Yeniçeri Halil ağaların eşkıyalıkla uğraşıp halka rahat vermemelerine binaen başka yere sürgünleri talep edilmişti.⁸⁰

Akhisar'da sakin Ahmed'in hanesini basıp mala ve cana kasteden kasaba sakinlerinden Kör Şeytan lakaplı Yeniçeri İbrahim'in zulmü hakkında kasaba ahalisinin şikâyeti, Naib Abdullah tarafından İstanbul'a bildirilmişti.⁸¹ Aynı şekilde Erzurum Yeniçerileri Serdengeçti Ağası Güzel İsmail Ağa, ahali arasında fitne çıkarması dolayısıyla sürgün edilmişti.⁸²

Yenişehir Kazası sakinlerinden Topçu oğlu Ahmed Beşe, İbrahim Beşe ve Hüseyin Beşe, birbirlerine destek vermek suretiyle kasaba içinde silahla gezip halkı tehdit ve zulmetmeye devam etmeleri halkı bezdirmişti. Kasaba ve köylerde bulunan ulema, suleha, eimme, huteba ve sair ahali adı geçen şerirlerin başka yere sürülmeleri için hükumete başvurmuşlardı.⁸³

Önceleri yeniçeri ağalarına çukadarlık yapmış iken, daha sonra şakilik yapmaya başlayan Kara Mustafa, Mavlova Kalesi'nde kalebind edilmişti. Daha sonra bu kişinin salıverilmesi gündeme gelmiş ancak cezasının devamı kararlaştırılmıştı.⁸⁴ Kilis sakinlerinden Mehmed ve yeniçeri serdarı, zulüm ve fesattan geri kalmayıp ayrıca Kilis Voyvodası Hacı Mehmed'i öldürmelerine binaen, bir daha geri dönmemeleri üzere, Avret Adası'na sürülmüşlerdi.⁸⁵

Lofça Voyvodası ve Yeniçeri Serdarı Ahmed'in ahaliye karşı suihali ve zulmü dolayısıyla ileri gelenlerin sunduğu mahzar Lofça Kadısı Ali imzasıyla arzedilmişti.⁸⁶ Prizren Eski Yeniçeri Serdarı Ali Paşa ve avanesinin ev, ahır, samanlık yakmak ve adam öldürmek gibi şakavetlere girişmeleri dolayısıyla Prizren, İpek ve Dukagin kadıları tarafından,

⁷⁸ BA. İE. AS., nr. 35/3183.

⁷⁹ BA. İE. ŞKRT, nr. 2/151.

⁸⁰ BA. İE. HR (İbnül-emin. Hariciye), nr. 9/947.

⁸¹ BA. İE. ŞKRT., nr. 6/557.

⁸² BA. C. AS., nr. 327/13537.

⁸³ BA. İE. ŞKRT., nr. 6/557.

⁸⁴ BA. İE. ŞKRT., nr. 3/253.

⁸⁵ BA. İE. DH., nr. 27/2408.

⁸⁶ BA. İE. ŞKRT., nr. 2/176.

İstanbul'a hitaben müşterek bir ilam hazırlanmıştı.⁸⁷ Benzer bir durum Akçakızanlık Kazası'nda meydana gelmiş, burada sakin yeniçeri zümresinden Kanlı Ahmed lakaplı kimsenin ahalinin üzerinden mezaliminin kaldırılması için ahali talepte bulunmuştu ve istekleri uygun görülmişti.⁸⁸ Mehmed adlı kimseyi haksız yere dövmüş olan Yeniçeri Kara Mustafa muhakeme edilmek için gönderilen zaptiyeye de saldırmasına binaen, Lefke Kadısı Osman tarafından adı geçenin layıkı şekliyle cezalandırılması talep edilmişti.⁸⁹

Mudurnu Kazası Kopçak Köyü ahalisinden Hüseyin, Mehmed Mustafa ve Halil ile Ahvay Köyü sakinlerinden olup yeniçerilik iddiasında bulunan Kara Hasan'ın silahlı olarak köyleri gezip halka zulm etmekte oldukları bildirilmişti.⁹⁰ Tuht kasabası sakinlerinden Mehmed Beşe adlı yeniçeri, aynı kasabada mukim Mustafa, Ali ve Mehmed'in hanelerini basıp, mallarını yağma etmiş, bu kişilere ve ailelerine zulmetmişti. Müteakiben bu şakinin kalebend olması talep edilmişti.⁹¹ Sakız Yeniçeri Ağası Turnacı Ali Ağa, avanesiyle birlikte ahalinin zorla mallarını alması ve adama öldürmekten çekinmemesi dolayısıyla şikâyet edilmiş hakkında gerekli işlemin yapılması istenilmişti.⁹² Ahaliye zulüm yapmış olmaları dolayısıyla ortadan kaldırılmalarına karar verilmiş olan Şam yeniçerilerinin bir kısmı firar etmişlerdi. Bir kayda göre, bunların görüldükleri yerde haber verilmesi ve teslim edilmeleri için ahaliden hüccet alınmıştı.⁹³

Yeniçerilik iddiası ile ortaya atılıp huzursuzluk çıkararak, İslam ve zimmi reayanın mallarını gasp eden Yeniçeri Ocağı on dördüncü bölüğü mensuplarından Argundi oğlu Deli Bekir, oğlu Osman, Alemdar, Kör Salih ve sairenin tedib edilmeleri istenilmişti.⁹⁴ İstanbul Mahmud Paşa Mahallesi'nde, cephanelik sınırında bulunan bir haneye katran sürmüş olan Ali adlı yeniçeri, bir daha İstanbul'a gelmemek üzere İzmir'e sürgün edilmişti.⁹⁵

Yeniçeri zümresinden olup ayanlık iddiasında bulunan, Bursa Yenişehir reayasına *hilaf-ı şer ve nizam* salyaneler taksim edip zulüm ve kötülükler yapan, haksız yere adam öldüren ve zabitlerine de itaati olmayan İvaz oğlu Ahmed, arkadaşları Kocaoğlu, Hacı Boşa ve Patrona

⁸⁷ BA. C. AS., nr. 208/8925.

⁸⁸ BA. C. ZB (Cevdet. Zabtiye), nr. 13/623.

⁸⁹ BA. İE. DH., nr. 28/2488.

⁹⁰ BA. İE. ŞKRT., nr. 5/382.

⁹¹ BA. İE. ŞKRT., nr. 3/214.

⁹² BA. C. AS., nr. 316/13061.

⁹³ BA. C. ZB., nr. 68/3375; 14/678.

⁹⁴ BA. C. ADL (Cevdet. Adliye), nr. 7/469.

⁹⁵ BA. C. AS., nr. 1132/50289.

Ahmed'in günden güne şekavetlerini arttırmaları dolayısıyla yakalanarak cezalandırılmaları için talepte bulunulmuştu.⁹⁶

Kırım'a gönderilen yeniçeri askeri, mühimmatımız gelmedi deyip cepheye gitmediği gibi, Kefe'de kalmış, verilen tayinatı beğenmeyip huzursuzluk çıkarmış idi. Bununla da kalmayıp ahalinin mal ve canına tecavüz edip, yakıp, yıkmış, köyler ve kasabaları harap etmiş, bunların yerine zabitlerine bağlı, itaatkar ve savaş aletlerini mükemmel kullanabilecek asker gönderilerek Kırım'ın düşman saldırısından korunması için Kırım Hanı aracılığıyla ahali tarafından istekte bulunulmuştu.⁹⁷ Aynı tarihli bir başka kayıta ise, Hacıoğlu Pazarı'nda sakin yeniçerilerden Enbiya Beşe'nin, Leh Boyarzadelerinden bir çocuğu yedi sekiz yüz kuruşa satmak istediği duyulduğundan, adı geçenin çocukla beraber orduya gönderilmesi talep edilmişti.⁹⁸ Sınır dahilindeki herkes ortaya çıkan hırsız ve saire zararlı kimselerden ibadını korumak, gelip geçenlerin selametini temin etmek ile sorumlu oldukları halde, bu hususa da önem verilmiyordu. Tabii bu ihmalden esas itibariyle mahallin resmi görevlileri sorumlu idi. Bölgedeki bütün yerleşim birimlerinde görülen ihmaller dolayısıyla birilerinin mal ve canına zarar gelir ise, kazanın ayan ve zabitanından tahsil olunacağı ve cezalandırılacakları bildirilmişti.⁹⁹

Bazı yerlere zararlı ifadeler taşıyan kağıtlar yapıştırmış olması dolayısıyla Yeniçeri Türkmen oğlu Ali'nin Bursa'ya nefyi kararlaştırılmıştı.¹⁰⁰ Sakız'da görülen eşkıya takımının cezalandırılması hakkındaki emir gereğince, adları belirlenen yeniçerilerin bundan sonra adaya girmemeleri ve aksi halinde himaye edilmeyerek hükumete ihbar ve teslim edilmek üzere ahali nezre bağlanmıştı.¹⁰¹

Antep civarındaki sair eşkıya ile birlikte hareket eden 8 eski yeniçerinin bölgede asayiş ihlal etmeleri dolayısıyla üzerlerine Turnacıbaşı Ali Ağa ve birun ağalarından Ayan Osman Ağa gönderilmişti. Ancak eşkıya takımı Ali Ağanın hanesini basarak eşyasını yağma, 20 kişinin ölümüne sebep ve mahallin ahalisini adeta esir almışlardı. Huzursuzluğu gidermek üzere bizzat Adana ve Maraş Valisi Ali Ağa'nın ilgilenmişti.¹⁰²

İbrail'de Turnacıbaşı rütbeli Yeniçeri Zabiti Hacı Mehmed Ağa'nın, bir iki yeniçeri cemaati ve ortasını kendi tarafına çekmek suretiyle Boğdan ve Eflak reayasının mal ve

⁹⁶ BA. C. ADL., nr. 5/281.

⁹⁷ BA. HAT., nr. 8/273.

⁹⁸ BA. C. HR., nr. 9/410.

⁹⁹ BA. C. AS., nr. 652/27429.

¹⁰⁰ BA. AE. SMST. III (Ali Emiri. III. Mustafa), nr. 102/7733.

¹⁰¹ BA. C. ZB., nr. 67/3331.

¹⁰² BA. AE. SABH. I., nr. 153/10255.

hayvanlarını yağma ve katledenleri himaye ettiği, kendisinden, gasp etmiş olduğu mallar geri istenmesi üzerine, “yeniçeriye vali karışamaz” diyerek iadeyi reddetmişlerdi. Silistre Valisi Yusuf Paşa'nın Haziran 1821 tarihli tahriratında konu hükumete şikâyet edilmiş ancak bir şey yapılamamıştı.¹⁰³ Aynı yıl ve takip eden yıl içinde benzeri bir durum İzmir'de gerçekleşmişti. Şehrin ileri gelenleri ve esnafı tarafından, İzmir'de etkili bir askeri güç olan, ileri gelen bazı kimseleri katleden, halka maddi ve manevi zarar veren, gece gündüz demeden pazarlarda ve şehir içinde silah ve nara atan, halkın ve esnafın mallarını yağmalayan, nizam ve huzuru bozan yeniçerilerin elbirliği ile şehirden çıkarılmış olduğu, bir mahzar ile İstanbul'a bildirilmişti. Alınan tedbirler sonucu İzmir'de sükûnet sağlanmıştı.¹⁰⁴

Sırf kasıt ve garazlarını pervasız olarak gerçekleştirmek için, yeniçeri olmadığı halde yeniçerilik iddiasında bulunan rençber ve amele makulesinden bazıları, ötede beride gezinerek zengin fakir reayaya bulaşıyorlardı. Bir defasında bu taifeden bir kaçı İstanbul Zindan Kapısı'nda abacılık yapmakta olan Sırp zimmîden 11 Mart 1819 tarihinde zorla aba almak istemişler, engel olunca darb etmişlerdi. Vuruşmayı durdurmak isteyen Ağa Çukadarı ve yanındaki neferlerini bıçakla yaralamışlardı. Çevrede tebdil gezmekte olan Yeniçeri Ağası, bunlardan beş hammalı yakalayarak Boğaz-kesen Kalesi'ne göndermişti. O gece, kalede bunları boğdurup cesetlerini denize attirmişti.¹⁰⁵ Benzeri uygunsuz hareketler yüzyılın son çeyreğinde ve 19. yüzyılın ilk çeyreğinde Ocağın kaldırılışına kadar geçen sürede misliyle artarak devam etmişti. Konuyla ilgili kayıtların çokluğundan bu durum anlaşılıyor.¹⁰⁶

3.2. Vergi Vermeme ve Sair Haksız Kazanç Sağlama

Yeniçerilik iddiasıyla yapılan serkeşliklerden bir türü de vergi ve ekonomik konularla ilgili idi. Anadolu ve Rumeli'de bazı yerlerde kaza, köy, bucak ve tarlalarda reyanın çoğu isabet eden vergilerden kendilerini kurtarmak için kılık değiştirip *yeniçerilik iddiasında* bulunuyor, bazen mahalli yeniçeri serdarlarının bunlara yardımcı olmaları sebebiyle reaya ile asker taifesi birbirinden ayırt edilemiyordu. Ancak söz konusu uygunsuzluklar, yeniçerilere

¹⁰³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, c. 1, s. 516.

¹⁰⁴ Necmi Ülker, “Yeniçeri Ocağının İlgası Öncesi İzmir'deki Anarşiye Dair Bir Belge”, s. 27-31.

¹⁰⁵ Şâni-zâde Mehmed Atâullâh Efendi, *Şâni-zâde Târîhi*, c. 2, s. 960, 1026.

¹⁰⁶ Bkz. BA. C. ADL., nr. 10/651; 10/689; 12/806; 36/2197; BA. AE. SABH. I., nr. 1/46; 7/632; 14/1232; 117/7889; 153/10255; 266/17914; 286/19226; BA. AE. SSLM. III (Ali Emiri. III. Selim), nr. 29/1654; BA. C. AS., nr. 24/1089; 89/4106; 321/13297; 332/13769; 411/16995; 424/17581; 475/19835; 524/21898; 634/26721; 663/27847; 912/39373; 1035/45430; 1136/50458; 1138/50536; 1184/52792; BA. C. BH (Cevdet. Bahriye), nr. 6/287; 260/12024; BA. C. BLD (Cevdet. Belediye), nr. 127/6345; BA. C. DH (Cevdet. Dahiliye), nr. 6/274; 12/5978; 64//3155; 111/5507; 262/13063; 267/13329; 270/13500; 295/14704; 311/15540; BA. C. HR, nr. 16/787; BA. C. ZB., nr. 2/78; 11/515; 18/854; 39/1921; 49/2438; 50/2463; BA. HAT., nr. 10/328, 329-B; 11/384; 21/1010, 27/1287; 29/1383; 44/2213 Ş; 44/2213 Z; 285/17107; 289/17334 A, 338/19338; 339/19401; 340/19433 A; 1233/49397 A.

mal ediliyordu. Kimi zaman bunlar gün görmüş emektar yeniçerilerden daha çok beğenilip saygı görüyordu.¹⁰⁷

Vergi vermekten kurtulmak için işlenen suçlar, hile ve uygulamalar arasında kışlak, avarız, iskele geçiş akçesi, haksız para talebi, tahmis usulüne riayet etmeme, haksız yere vergi ve hizmet isteme, lonca idaresinin kendi menfaatlerine kullanma gibi kanunsuz faaliyetler görülmekteydi. Ancak bunların bir kısım yeniçeri olmayanlar tarafından, onlardan görünmek suretiyle gerçekleştirilmekteydi. Ancak bunlara yeniçeriler tarafından destek olunması söz konusuydu. Bir kısım uygunsuzlukları ise pek tabii yeniçerilerin yapmış oldukları anlaşılıyor. Aşağıda konuyla ilgili muhtelif olaylar, bu durumu göstermektedir.

Lapseki kasabasında meskûn Şaban adlı yeniçeri, 200'ü aşkın sığırını başkasının tımar arazisinde otlattığı halde *resm-i kışlak* vermeye yanaşmamış, şikâyet üzerine, Lapseki Naibi Mehmed'in arzı ile durum İstanbul'a bildirilmişti.¹⁰⁸ Zağra-i Atik Kazası'nda mukim reaya taifesi arasında sakin, *tekâlif-i hane-i avarıza* bağlı İslam taifesinin ekseri, İstanbul'a giderek *yeniçeri ve sipahi oldukları iddiasıyla* söz konusu vergiden muaf olmuş, sair reaya ise, bu durumdan dolayı perişan duruma düşmüşlerdi. Ahalinin şikâyetleri İstanbul'a arz edilmişti.¹⁰⁹ Niğbolu Sancağı mâlikâne gelirini tasarrufunda bulunduran kimseler, Eflak tarafında iskeleden geçen koyun, keçi ve oğlak gibi hayvanlardan miri adına belli bir geçiş akçesi almakta idiler. Ancak, koyun, keçi ve oğlak sürülerine sahip olan kimseler yeniçeri oldukları ve sair bahanelerle *geçiş akçesini* ödemek istemiyorlardı. Rüşumun alınması için mahalline emir gönderilmişti.¹¹⁰

İran ve Rus seferlerine gidip gelen bazı kimseler, yeniçeri olmadıkları halde *yeniçerilik iddiasıyla* vergi vermedikleri gibi kendi yakınlarına da vergi verdirmedikleri ve bunları örnek alan bazı kimselerin başlarına puşu ve fes giymek suretiyle *yeniçerilik iddiasına* giriştikleri görülmesine binaen, bu kişilerden vergi alınması için ilgili mahallere emirler gönderilmişti.¹¹¹ Bölgede tanınmış olan Sırrı Efendi'nin torunu Seyyid Mahmud adında birisi, güya yeniçeri mütekaidlerinin seferden affolunduğu, haydut eşkıyasından ele geçirilenlerin cezalarının tertip olunacağına dair uydurmak suretiyle Kırkkilise (Kırklareli) Mahkemesi'ne kaydettirmiş,

¹⁰⁷ Defterdar Sarı Mehmet Paşa, *Devlet Adamlarına Öğütler*, s. 86.

¹⁰⁸ BA. İE. TZ (İbnül-emin. Tımar ve Zeamet), nr. 10/1066.

¹⁰⁹ BA. İE. ŞKRT., nr. 3/256.

¹¹⁰ BA. C. ML (Cevdet. Maliye), nr. 218/9012.

¹¹¹ BA. C. ML., nr. 185/ 7747.

kendisi de ötede beride serbestçe dolaşmaya başlamıştı. Edirne, Selanik ve Sofya kadılarına hüküm gönderilerek bu şahsın elindeki fermanlarla birlikte ele geçirilmesi emredilmişti.¹¹²

Saray Bosna ahalisi daha hükümetin emirlerine itaat üzere olduğu halde, bunlardan bir kısmının, bir Mısırlı ve reayadan bazılarının haksız yere paralarını aldıkları; başlarına sarık sarıp *yeniçeri oldukları iddiasıyla* tekâliflerini vermekten kaçınmaları üzerine bunların haklarından gelinmesi ve vilayet nizamının sağlanması amacıyla mahalline hüküm gönderilmişti.¹¹³ Niğde reayasının bazıları da İstanbul'dan dönüşlerinde sipahi ve *yeniçeri kıyafetleri giymek ve bu kılığa girmek suretiyle* vergi vermedikleri bildirilmişti.¹¹⁴

Haleb, Şam, Adana, Diyarbakır ve Beyrut kahve rüsümü mukataası önemli gelir kalemlerinden idi. Deniz ve kara yoluyla kahve getirip satmakta olan tüccar taifesi, saadât, yeniçeri, kalyoncu, Tunus ve Cezayir askerlerinden oldukları bahanesiyle resimlerini vermek istemiyorlardı. Kanun ve nizamı dairesinde vergi vermeleri bildirilmişti.¹¹⁵ Mihaliç Kasabası serdarlığı üç ayda bir defa ikişer yüz guruş caize ile bir kimseye verilmekte iken, kasaba sakinlerinden bir kişinin ferman, kaide ve ocak mektubu olmaksızın bu serdarlığı zapt etmesi ve ahaliyi bu konuda tehdid etmesi dolayısıyla söz konusu zulmün giderilmesi için Anadolu Valisi Vezir Abdi Paşa'ya ve Mihaliç Kadısına hüküm yazılmıştı.¹¹⁶ Belgrad yeniçerileri ve ahalisinin konaklarında kahve dibekleri ihdas etmeleri dolayısıyla tahmis usulüne rağbet edilmiyor, bu ise Belgrad Kalesi Tahmis Mukataası¹¹⁷ gelirinin azalmasına sebep oluyordu. Bu durumun önlenmesinde izlenecek yol hakkında Belgrad valisi ve kadısına hüküm gönderilmişti.¹¹⁸

Belgrad ile ilgili bir başka gelişme ise bölgenin 1739 tarihli Belgrad Antlaşması ile gerçekleşmişti. Bu antlaşma ile Sırbistan bölgesi yeniden Osmanlı idaresi altına girmişti. Bölgenin yeniden fethinden itibaren Sırbistan'da keşfe çıkan yeniçeri komutanları, himayeleri altına alabilecekleri köyler aramaya başlamışlardı. Bu noktada bölgedeki Sipahiler ile anlaşmazlığa düşmüşlerdi. 1762'de bölgedeki yeniçeri hanlarının yıkılması emri verilmişti. Fakat bu boğuşmadan yeniçeriler galip çıkmıştı. Böylece, güçsüz sipahilerin mallarını

¹¹² BA. C. ZB., nr. 16/764.

¹¹³ BA. C. AS., nr. 334/13854.

¹¹⁴ BA. C. AS., nr. 633/26685.

¹¹⁵ BA. C. ML., nr. 323/13313.

¹¹⁶ BA AE. SABH. I., nr. 95/6516.

¹¹⁷ **Tahmis, Tahmishane ve Tahmis Mukataası:** Kavrulmuş ve dövülmüş kahve satılan yerler hakkında kullanılan tabirlerdir. Klasik devirde, kahve ithali ve satışından, gümrük, dövme, kavurma ve inhisar resmi alınmış ve belirlenen fiyattan satılması zorunlu tutulmuştur. Bunun için tahmishaneler, eminlikler ve müdürlükler ihdas edilmiştir. Vergiler, mukataalar halinde ihale edilmek suretiyle tahsil olunmuştur. Kahve ithali, dövülmesi ve satışını kontrol etmek üzere oluşturulan bu inhisar şekline "Tahmis Mukataası" denilmiştir. Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1983, c. 3, s. 375.

¹¹⁸ BA. C. ML., nr. 713/29136.

müsadere etmeyi, onların üzerinde egemenlik kurmayı ve kendilerine çok sayıda çiftlik kurmayı, Sırp köylülerinin topraklarını ellerinden almayı başarmışlardı Sipahilere ödenmesi gereken rantlara yenilerini eklemişlerdi. Fakat köylülerden çeşitli vergi ve hizmetler istemeye de dem etmekte idiler. 1792'den sonra buradan sürülmüşler ise de, daha sonra yeniden buraya geri dönmelerine izin verilmişti.¹¹⁹

Benzeri uygulamalar, Arap vilayetlerinde de görülmeye devam etmekte idi. Yerli yeniçerilerin zanaatkarlarla kurmuş oldukları bağlantılar, diğer Osmanlı vilayetleri gibi, Suriye ve Irak'ın denizden uzak bölgelerinde bulunan kentlere damgasını vurmuştu. Halep ve Şam'da yeniçerilerle lonca üyeleri arasında kıyasıya hizip mücadeleleri yaşanmakta idi. Taraflar arasındaki çatışma, iktisadî hayat üzerinde hâkimiyet kurma amacına dayanmakta idi.¹²⁰

Yeniçeri etkisinin güçlü olduğu zengin bir ticaret merkezi olan İzmir'de gelişen bir olay da dikkat çekicidir. Askerlikle meşgul olmayıp güçlü teşkilatını kendi çıkarlarına kullanan ve şehre hakim olmak isteyen yeniçeriler, Mart 1797 tarihinde İzmir limanında bulunan Venedikli tayfalarla çatışmışlar, mülki idarenin kontrolünden çıkan bu kavga, bir şehir savaşı halini almıştı. İzmir'in ticaret merkezi Alsancak semti bu sırada yağmalanmış ve yakılmıştı.¹²¹ Bir başka kayda göre, şehirde esas problem çıkarıcı Venedikliler idi.¹²² Venedik tüccarı fazlasıyla baskın davranıyor, uygun olmayan hareketlere girişiyorlardı. Mesela bunların etkisi ile şehirde bulunan bazı Kefalonyalılar, Rus Konsolosluğu'na hücum ederek yasakçıyı öldürmüşlerdi. Yine onların teşviki veya kışkırtması ile yeniçeriler başkaldırıp ahaliye zulüm yapmışlar ve yangın çıkarmışlardı.¹²³ Benzeri bir başka yeniçeri saldırısında ise, İspanya'nın Hanya Konsolosluğu Maiyet Tercümanı Manulaki öldürülmüştü.¹²⁴

3.3. Halka ve Esnafa Müdahale, Haksız Vergi ve Gelir Sağlama

Yeniçerilik iddiası ile hareket edenlerin veya Ocak mensuplarının giriştikleri uygunsuzluklardan bir diğeri, şehir hizmetlerinin bir kısmını haksızca inhisar altına almak, hak veya görev sahiplerinin ya da esnafın işlerine müdahale etmeleriydi.¹²⁵ Usulsüz vergi ve harç vermeleri için ahalinin zorlanmasıydı. Defterdar Sarı Mehmet Paşa, "*reaya fukarasının*

¹¹⁹ *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, c. 2, s. 787; Cafer Çiftçi, "Osmanlı Taşrasında Yeniçerilerin Varlığı ve Askerlik Dışı Faaliyetleri", s. 42.

¹²⁰ *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, c. 2, s. 831.

¹²¹ Necmi Ülker, "Yeniçeri Ocağının İlgası Öncesi İzmir'deki Anarşiye Dair Bir Belge", s. 27.

¹²² BA. HAT., nr. 186/8784 G

¹²³ BA. HAT., nr. 186/8784.

¹²⁴ BA. C. HR., nr. 16/787.

¹²⁵ A. Süheyl Ünver, "Yeniçeri Kışkırtmaları", s. 590.

her sene vergeldikleri belli vergilerden başka; sonradan uydurulmuş vergi talebiyle rencide ve eziyet eylemeler ve ettirilmeyeler” ifadesiyle bu konuda devlet adamlarını uyardı.¹²⁶

Bu tür baskı ve müdahaleler daha çok İstanbul’da görülmekteydi. Doğrudan veya dolaylı maddi ve manevi kazanç elde etme amacına dayanan bu davranışların bir türü, reyanın kovanlarını veya sair mülkünü sahiplenme, terekeye müdahale, ticari satışları engelleme, rüşvet, dolandırıcılık, kasap, esnafı veya zenginleri zorla ocağa kaydetme, çiftçi, madenci, kömürcü, nakkaş ve sair esnafa, onların kanunlarına müdahale etmek suretiyle yapıyordu. İkinci gurubu, mirî malına müdahale şeklinde görülüyordu. Zeamet ve tımara müdahale, ocaklık mülkün mâlikâne olarak ele geçirilmesi, mirî malına hıyânet, görevini yapmama, görevi ihmal, haksız yere para ve hizmet isteme faaliyetleri yapılan uygunsuzluklar arasında görülen şeylerdendi. Aşağıda kaydedilen örnekler, bu konuda işlenen suçların özelliklerini göstermektedir.

Mesela kasaplar ve rençberlere müdahale etmeleri dolayısıyla kalebend edilmiş olan Sipahi Mustafa, Bostancı Seyyid Ali ve Yeniçeri Ahmed, ıslahı nefis etmiş olduklarını beyan ederek affedilmelerini talep etmişlerdi.¹²⁷ Hassa nakkaşlarının işleri, nakkaşbaşılardan tarafından görülmekte idi. Bunlar arasından şakird olacaklar, ihtiyar ustaların söz birliği ve nakkaşbaşılardan izniyle olurdu. Ancak bazıları, *yeniçerilik ve cebencilik iddiasıyla* bunların işlerine müdahale etmek suretiyle kanunlarını bozmuşlardı. Bu durumun önüne geçilmesi istenilmişti.¹²⁸ Sidre Kapısı madeni kömürcü ve sair madenci reayasının işlerine mahalli yeniçeri ağaları tarafından müdahale edilmiş, bunların durdurulması için hükümet merkezinden emir talep edilmişti.¹²⁹

Selanik Kalesi fethedildiği zaman Maktul İbrahim Paşa tarafından bazı su kaynakları ihya edilmişti. Yeniçeri zabitanından Deli Balta, Ahmed Çavuş ve Çınar taraflarından başka su kaynakları bulunmuştu. Bunlar açığa çıkarılıp, mecraları belirlenip arkaları yapılmış, kaynaklara bağlı çeşmeler yaptırılmıştı. Çeşmelerin suyu ile yeniçeri çuhaları perdaht ediliyor, mahallin ahali de yararlanıyor idi. Ne var ki, Ocağın 72 cemaat neferlerinden biri, bu sulara müdahale etmiş ve satmaya cüret etmişti. Müdahalenin meni emredilmişti.¹³⁰

Rodos, Mekri ve Marmaris gümrükleri mukataası gelirleri, Rodos muhafızlarına ocaklık olarak verilmekte idi. Belgedeki ifadeyle Yeniçeri Katibi Mehmed ve oğlu Bursa hocası

¹²⁶ Defterdar Sarı Mehmet Paşa, *Devlet Adamlarına Öğütler*, s. 92-94.

¹²⁷ BA. C. ZB., nr. 45/2248.

¹²⁸ BA. C. MF (Cevdet. Maarif), nr. 113/5605.

¹²⁹ BA. C. DRB (Cevdet. Darbhane), nr. 56/2754.

¹³⁰ BA. C. BLD., nr. 73/3636.

unvanı ile tanınmış olan Sadrazam Said Mehmed Paşa tarafından ocaklık olarak kayıtlı mülkün kaydı kaldırılmış ve kendi üzerlerine mâlikâne kaydettirmişlerdi. Ancak bu uygulama kale muhafızlarının sıkıntı çekmelerine sebep olduğundan kaydın düzeltilmesi talep edilmişti.¹³¹

Eski Cuma reayasının mutasarrıf olduğu zeamete mahalli yeniçeri ağası tarafından yapılan müdahale üzerine şikâyetle bulunulmuştu.¹³² Ölen Havva Hanım'ın terekesine yaptığı müdahale dolayısıyla İznikmid Yeniçeri Zabiti Osman Ağa şikâyet edilmişti.¹³³ Eflak ve Kara Eflak tarafında, yabancılara ait kovan kalmamış iken, hariçten gelen İslam askerî taifesi, reayayı iğfal etmek suretiyle kovanlarını sahipleniyor, daha sonra *askerî kovanlardan resim alınmaz* iddiasında bulunuyorlardı. Tabii bu bahane, miri malının zararına sebep olmakta idi. Eflak Voyvodası'nın takriri üzerine, bu yolsuzluğa mani olunması, elinde kovan bulunanların resme tabi tutulması, hilafı nizam, hariçten bu memlekete gelenlere müsaade edilmemesi ve yabancı tüccarın pazar yerleri dışında başka yerlere gitmelerine izin verilmemesi yolunda mahalline emirler gönderilmişti.¹³⁴

Gemlik, Yalakabad ve sair yerlerde Hassa Kayıkhanesi'ne ait korulardan izinsiz ve haksız olarak ağaç kesmiş olmaları dolayısıyla Seddülbahir Kalesi'ne kapatılan Veli Bey, Aşık Bey ve sairenin, affını talep eden ocak ihtiyarlarına teslimi için yazılmıştır.¹³⁵ Varad Kalesi Yeniçeri Ağası Hasan, neferlerin zapt u raptına kadir olamaması ve *miri malına hıyaneti* anlaşılmasına binaen görevden alınmış ve yerine eski Yeniçeri Ağası Mustafa tayin edilmişti.¹³⁶ İzmir'de reaya ve yabancılara bazı kötülükler yapıldığı, bu olayların resmi görevlilerin gereken önemi göstermemeleri ve tembelliklerinden kaynaklandığı padişah tarafından haber alınmasına binaen, bundan sonra reaya, yabancılar, bunların konsolosları ve tüccarını emniyet ve asayişine zarar gelmemesine ve görevlerinde kusurları görülür ise, şiddetli bir şekilde cezalandırılacaklarına dair mahalline emir gönderilmişti.¹³⁷ Özi Kalesi tamiratında görev alan ameleden bazıları, yeniçerilere beşer kuruş *rüşvet* vererek işlerini bırakıp kaçmış olduğu tespit edilmiş, kaçırlara meydan verilmemesi yönünde mahallin sorumluları uyarılmıştı.¹³⁸ Haksız kazanç ve itibar sağlama yöntemlerinden bir örnek de Gümülcine'de bazılarının sahte *saadat-ı kiram* ve *yeniçerilik iddiasıyla* ortaya çıkmaları

¹³¹ BA. C. AS., nr. 247/10352.

¹³² BA. AE. SOM. III. (Ali Emiri. III. Osman) nr. 88/6765.

¹³³ BA. AE. SOM. III., nr. 4/259.

¹³⁴ BA. C. HR., nr. 2/82.

¹³⁵ BA. C. AS. nr. 1114/49343.

¹³⁶ BA. C. AS., nr. 541/22652.

¹³⁷ BA. C. DH., nr. 268/13352.

¹³⁸ BA. C. AS., nr. 815/34644.

olmuştu.¹³⁹ *Miri malı ve beytülmalâ zarar verici* hareketlere girişen Yeniçeri Ocağı Bazırganı Yahudi İsak'ın davası görülerek sürgünü ve yerine Baruh'un tayini istenilmişti.¹⁴⁰ Edirne Mehteran-ı Hayme-i Hassa neferâtına yeniçerilerin müdahale etmemesi için de talepte bulunulmuştu.¹⁴¹

Kıyı ticaretiyle ilgili işlemler sırasında yapılan hileler de bu gruptan bir başka haksızlık vasıtası olarak kullanılmakta idi. Kanun ve nizama muğayir olarak müstemenlere mal satma fiili yapılan yasak faaliyetlerden idi. Konuyla ilgili bir olayda, kapıcıbaşılardan Yusuf Bey ile Selanik sakinlerinden Yeniçeri Memiş'in *yasak olduğu halde müstemenlere buğday satışını* sağladığı haber verilmiş, ancak bu ihbar doğru çıkmamıştı.¹⁴²

Ocaklıdan *rüşvet* alan bir yeniçeri ağası, azledilmiş ve yerine tayin edilen ağaya rüşvet almaması konusunda uyarıda bulunulmuştu. Bu arada Kethüda tayin edilen İbrahim Efendi'ye de yine hakkaniyet üzere hizmet edip rüşvet almaması telkininde bulunulmuştu.¹⁴³ Eğriboz Sancağı eski mutasarrıfı merhum Mehmed Paşa'nın kethüdası Çolak Mustafa'nın muhallefati miri için zapt olunmuştu. Ancak muhallefat içinde bulunan bir beygir, dört hindi ve halkari çiçeklikler mahalli yeniçeri ağası tarafından *gasp* edilmişti. Bunların geri alınarak satılması hakkında İstanbul'a talepte bulunulmuştu.¹⁴⁴ Benzeri olaylardan birinde, İstanbul yeniçeri ustaları, ocağın fodlasına müdahale etmişler, ekmek pişiricilerden *fuzuli olarak ayda beşer yüz kuruş almaya* başlamışlardı. Bu durum dolayısıyla fodlada bozulma meydana gelmiş, ocak zabitleri ustalara kızmaya başlamışlardı. Durum Yeniçeri Ağası tarafından Sadrazama bildirilmiş, tabii bir şey yapılamamıştı.¹⁴⁵ Bir başka olayda ise yeniçeriler, İstanbul esnafına dağıtılan mest ve pabucun satışını engellemeye kalkışmışlar, satış yapan esnâfi tehdit etmişlerdi.¹⁴⁶ Yine İstanbul'a görülen bir dolandırıcılık olayında, iki yeniçeri yüz kuruşluk saati bir sarrafa zorla rehin bırakmışlar ve elli kuruş para almışlardı. Ardından biri gelerek paraya gerek kalmadı deyip saati almıştı. Daha sonra diğeri geri dönüp, diğeri arkadaşını tanımadığını, saatinin beş yüz kuruş olduğunu ileri sürmüş ve kendisi de yüz elli kuruş alarak gitmişti.¹⁴⁷

¹³⁹ BA. AE. SABH. I., nr. 92/6325.

¹⁴⁰ BA. C. AS., nr. 1142/50785.

¹⁴¹ BA. AE. SABH. I., nr. 191/12736.

¹⁴² BA. C. DH., nr. 31/1501.

¹⁴³ BA. HAT., 255/14520.

¹⁴⁴ BA. C. ML., nr. 730/29829.

¹⁴⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, c. 1, s. 518.

¹⁴⁶ Câbi Ömer Efendi, *Câbi Tarihi*, c. 1, s. 417.

¹⁴⁷ Mehmet Ali Beyhan, "Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı Üzerine Bazı Düşünceler "Vak'a-yı Hayriyye", s. 262.

Yeniçeriler veya yeniçerilik iddiasında bulunanlar, menfaat ilişkilerini o kadar açık sergiliyorlardı ki, ülkesi için savaşmak ve hizmet etmek isteyenleri zorla menfaat girdabına atmaktan çekinmiyorlardı. Bunu da bir övünç meselesi yaparak bu kadar yeniçeri var, bu kadar gelirleri var diye övünüyorlardı. Mesela taşradan İstanbul'a gelmekte olan nüfuzlu kimseleri yolda karşılayıp, kimini zorla kimini muhtelif vaatlerle Ocağa girmeye ikna etmek yeniçerilerde alışkanlık haline almıştı. Bu şekilde insanların varını yoğunu alıyorlardı. Pek az kişi, bunlara karşı çıkma cesareti gösterebiliyordu. Çoğu zaman bunu yapan kimselerin ne cins ve ne tür bir dirliğe sahip oldukları tespit olunamıyordu. İstanbul'a gelince bu defa başka kılıklara bürünüp söz konusu varlıklı kimselere türlü oyunlar düzenlemekte idiler. Pek çok defa yapıldığı gibi, 1811 yılı ortalarına doğru Sadriazam Ahmed Paşa da bunlara karşı tedbirler alması için yeniçeri ağasına tembih ve uyarıda bulunmuştu.¹⁴⁸

3.4. Mesleki Hile ve Usulsüzlükler

Haksız kazanç elde etmenin bir türü de esnâfin kendi mesleğini icra ederken giriştiği oyun ve hilelerdi. Bütün esnafı suçlamak doğru değil ise de ticari kimliğe sahip bazı manav, bakkal, ekmekçi, kömürcü, kasap ve sair esnâf, fırsat buldukça mallarını istedikleri bahaya satmak eğiliminde idi. Eksik tartmak, bozuk ürün satmak ve narh fiyatlarından daha pahalı ürün satmak, ihtikar yapmak esnafın bir kısmınca alışkanlık haline getirilmişti. İdarî ve adlî kontrolün zayıfladığı dönemlerde bu türden usulsüzlükler artış göstermekte idi. Bunlara müsaade olduğu zaman askerî taifeye mensup esnâfin bazıları istedikleri fiyata ürün satıp almaya başladılar. Bu şekilde sefere yaramayan ahlaksız takımı mal mülk sahibi oldurdu. Savaşa gidecek namuslu askerî sınıfı ise, fakirlikle mücadele eder, üstelik savaş hazırlığı için elindeki varlığını satmak zorunda kalırdı.¹⁴⁹

Bu konuda en çok hile ekmekçilik mesleğinde yapılmakta idi. XVIII. yüzyılın ortalarından itibaren görülen bir istismar alanı, daha önce pek rastlanmayan ekmekçi yeniçeri esnafının eksik gramajlı ekmek satmaya başlamasıydı. Benzeri olaylar, sık rastlanan haksızlık ve yolsuzluk örneklerinden idi. XVIII. yüzyılın son çeyreğinde ve XIX. yüzyılda bu istismar konusu katlanarak devam etmişti.¹⁵⁰ Söz konusu olayların büyük çoğunluğu, belki de başkent olmasına binaen İstanbul'da tespit edilmişti. Mesela, şikâyet konusu olan bir olayda, çarşıda ekmekçilik yapmakta olan yeniçeri emeklilerinden Mustafa, Limni Kalesi varoşunda sakin imam, hatip ve saire tarafından Limni kadısına şikâyet edilmiş, durum İstanbul'a arz

¹⁴⁸ Câbi Ömer Efendi, *Câbî Tarihi*, c. 1, s. 739; Mehmet Ali Beyhan, "Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı Üzerine Bazı Düşünceler "Vak'a-yı Hayriyye", s. 262.

¹⁴⁹ Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiât*, s. 388.

¹⁵⁰ BA. C. BLD. nr. 68/3378.

edilmişti.¹⁵¹ İstanbul'a bağlı Koska, Mirahor ve Karagümrük mahallerindeki fırınlarda noksan gramajlı ekmek çıkaran iki yeniçeri ustası ile bir yeniçeri neferi, Boğazkesen Kalesi'nde kalebend edilmişti.¹⁵² İstanbul Davud Paşa semtinde ekmekçilik yapmakta olan Yeniçeri Hasan, eksik gramajlı ekmek satmasından dolayı Limni Adası'nda kalebend edilmiş; ancak onun affedilmesi için kayın validesi Ayşe tarafından arzıhal sunulmuştu.¹⁵³ Sadrazamın İstanbul'da tebdilen gezdiği sırada, noksan gramajlı ekmek pişirdikleri tespit edilen dört yeniçeri fırıncı esnafı hapsedilmişti.¹⁵⁴ Başka bir zamanda, Dergâh-ı Ali Yeniçeri Bölükleri'nden olup muhtelif yerlerde ekmek ve çörek fırınları işletmekte olan kişilerin eksik gramajlı ekmek satmakta oldukları tespit edilmiş, ibret olmak üzere Boğazkesen Kalesi'nde hapsedilmişlerdi.¹⁵⁵ Yine İstanbul'da Dergâh-ı Ali yeniçerilerinden Ali, İbrahim ve sair bazı kimseler, ekmeğin gramajını kesik satmak suretiyle halkı zarara uğratmış oldukları tahakkuk etmesi dolayısıyla mahallinden yazılan tarihli tezkire ile Seddülbahir Kalesi'nde cezalandırılmışlardı.¹⁵⁶ İstanbul Tavuk Pazarı'nda ekmekçilik yapmakta olan Yeniçeri Ocağı 35. bölümünden İbrahim, 1 paralık ekmeği otuz beş dirhem eksik pişirmekte olduğu sadrazam tebdili sırasında tespit edilmiş olduğundan Kildülbahr Kalesi'nde hapsedilmişti.¹⁵⁷ Dergâh-ı Ali yeniçerilerinden bazı kimseler, etin fiyatını tespit edilen narhtan *fazla ve pişirdikleri ekmeğin gramajını eksik yapmalarına binaen*, Seddülbahir Kalesi'ne hapsedilmişlerdi.¹⁵⁸ 1810 Şubatında ise, Anadolu'dan İstanbul'a on sekiz pare maliyetle un nakleden bir tâcir, tehdit, korkutma ve aldatılmak suretiyle 13 pare bir akçeye Baştebdîl Kara Hasan Ağa'ya devretmişti. Tacir, büyük zarar etmesine karşılık, adı geçen alıcı, söz konusu mahsulü dilediği fiyata satmış ve önemli miktarda kâr elde etmişti. Ancak tâcirin şikayetiyle konu anlaşılmış, zararı ödettirilmiş ve Baştebdîl Ağa öldürülmek üzere iken, Limni Adası'na sürülmüştü.¹⁵⁹ Aynı ay içerisinde sefer hazırlığı yapmakta olan yeniçeriler, bunu bahane ederek her neye ihtiyaçları var ise ucuza kapatmaya, esnaftan zorla almaya ve ucuza mal kapatmaya girişmişlerdi. Bu yüzden çarşıdaki dükkânlar açılmaz olmuş, ordu aceleyle şehir dışına çıkarılmıştı.¹⁶⁰

¹⁵¹ BA. İE. ŞKRT, nr. 7/622.

¹⁵² BA. C. BLD., nr. 78/3887.

¹⁵³ BA. AE. SMST. III., nr. 34/2295.

¹⁵⁴ BA. C. BLD., nr. 2/64

¹⁵⁵ BA. C. AS., nr. 435/18082.

¹⁵⁶ BA. AE. SMST. III., nr. 116/8914.

¹⁵⁷ BA. C. BLD., nr. 112/5563.

¹⁵⁸ BA. C. BLD., nr. 19/920.

¹⁵⁹ Câbî Ömer Efendi, *Câbî Tarihi*, c. 1, s. 610.

¹⁶⁰ Câbî Ömer Efendi, *Câbî Tarihi*, c. 2, s. 741, 742.

Mesleki hile usulsüzlük halleri, başka meslek kollarında da görülmekte idi. Mesela, yeniçeri yamaklarından ve İbrail ahalisinden bazı kimseler, Boğdan reayasına selem¹⁶¹ suretiyle akçe vererek *ihlikar* yapmakta oldukları, bu şekilde halkı zarara uğrattıklarından yaptıklarının engellenmesi ve aksine hareket edenlerin cezalandırılmaları talep edilmişti.¹⁶²

Yine İstanbul'da Langa Yenikapısı'nda kömürcülük yapmakta olan yeniçeri taifesinden Ahmed ile Davud Paşa İskelesi'nde kömürcülük yapmakta olan Süleyman'ın narhından fazla fiyata kömür satmaları ve ölçüyü eksik tartmakta olmalarına binaen, halkı zarara uğratmış oldukları tespit edilmiş olduğundan halka ibret olmak üzere Bozcaada'ya sürgün ve hapisle cezalandırılmışlardı.¹⁶³ Kömürcü esnafının benzeri haksızlıkları daha sonraları da devam etmiştir.¹⁶⁴

Bir başka kayıta ise, arpa tartımında hile yapanların gayrimüslim ise katli, yeniçeri ise boğdurulmaları talep edilmişti.¹⁶⁵ Beş yüz asker çıkarmaya kudreti olduğu halde sefere iştirak etmeyen ve yirmi seneden beri *yeniçerilik iddiasında bulunan* Viranşehir Sancağı Yenice-i Eflani Kazası sakinlerinden Hasan'ın İstanbul'a getirilip sorgulanması talep edilmişti.¹⁶⁶ İbrail Kalesi Nüzul Emimi Kapıcıbaşı Mehmed Emin Ağa'nın, ekmekleri bozuk ve tayinatı eksik vermesi dolayısıyla yapılan şikâyet üzerine yeniçeriler ile sair muhafızlar arasında çıkan çarpışmada bir hayli telefata verilmişti.¹⁶⁷

Bir başka tespite göre, Yeniçeri Ocağı mensuplarından ve Üsküdar'da esnafılık yapmakta olan Bekir'in, narhından otuz para fazlasıyla kaymak satmakta olduğu, aynı ocaktan Gedik Paşa'dan Ali ve Balat'ta ekmekçilik yapmakta olan İsmail yenilemeyecek özellikte siyah ekmek pişirmekte oldukları tebdil çuhadarı tarafından tespit edilmiş, suçluların Seddülbahir Kalesi'nde hapsedilmeleri talep edilmişti.¹⁶⁸

Çırçır'da kasaplık yapmakta olan yeniçerilerden birinin, koyun etinin okkasını 16 paraya satarak narh esaslarına muhalefet edip, halkı zarara uğratmış olması dolayısıyla Eceabad Kazası'na sürgün edilmişti.¹⁶⁹

¹⁶¹ Selem: Para peşin, mal veresiye olmak üzere yapılan alış veriş şeklidir.

¹⁶² BA. C. HR., nr. 91/4524.

¹⁶³ BA. C. BLD., nr. 11/531.

¹⁶⁴ BA. C. BLD., nr. 3/118; BA. HAT., nr. 90/3681; 90/3700;

¹⁶⁵ BA. HAT., nr. 271/15918.

¹⁶⁶ BA. C. ZB., nr. 39/1921.

¹⁶⁷ BA. C. AS., nr. 121/5450.

¹⁶⁸ BA. C. BLD., nr. 76/3793.

¹⁶⁹ BA. C. ZB., nr. 10/473.

3.5. Yeniçerilerin Kendi Aralarında Çıkan Çatışmalar

Mahalli halktan kimileri, güç ve menfaat temini düşüncesi ile yeniçerilik iddiasında bulunuyor, bunlar arasında çatışmalar çıkabiliyordu. Bazen bunlar ile yeniçeriler arasında sürtüşmeler yaşıyordu. Yeniçeri Ocağı mensupları arasında zaman zaman anlaşmazlıklar görülebiliyordu. Kimin gerçekten yeniçeri olup olmadığı tam olarak bilinemiyordu. Ancak görülen uygunsuzluklar, genellikle yeniçerilere bağlanıyordu. Disiplin-disiplinsizlik durumuna binaen, bu çekişmeler ilk zamanlarda daha az vuku bulmakta idi.

Bir yazışmaya göre, Bolu'da sakin yeniçeri taifesine mensup birinci ve yirmi altıncı bölük arasında çıkan anlaşmazlık sonucunda Said oğlu Mehmed'i öldürmüş olanlar firar eylemiş, ahali yakalanmaları yönünde 30.000 kuruş nezre bağlanmıştı.¹⁷⁰ Benzeri bir durum Eğin Kasabası'nın yukarı ve aşağı mahalleleri ahalisi arasında meydana gelmiş, *yeniçerilik iddiasıyla* çıkarılan kavgalar sırasında Nakib Seyyid Hasan'ın hanımı mazlumen öldürülmüştü.¹⁷¹ Erzurum'da bulunan iki yeniçeri ağası arasında zıtlasma meydana gelmiş, olayın vahim sonuçlara varmaması için her ikisi azlolunarak sürgün edilmişti.¹⁷² Zile Kazası Has Kasabası'nda bulunan yeniçeri taifesinden iki bölük arasında anlaşmazlık çıkmış, bunlardan bazıları kasaba içinde uygunsuz hareketlere girişip adam öldürmeleri üzerine, tedipleri talep edilmişti.¹⁷³

Özellikle XIX. yüzyılda yeniçeri disiplinsizlikleri o kadar ileri gitmişti ki, Yeniçeri Ocağı ortaları ve bölükleri arasında dahi birbirlerine karşı husumet ve mücadele eksik değildi. Hatta bu mücadele, özellikle Rumeli taraflarında Ocağa mensup halkın bile iki taraf olup bir kasabada sınır çizmelerine ve birbirlerine kız alıp vermemelerine kadar düşmanca bir hal almıştı. Aynı hal bazen başka ocaklılar arasında vuku bulduğu olurdu.¹⁷⁴ Galata semtinde bulunan bazı yeniçeri ortaları arasında nişan ve kadın meselesi yüzünden çıkan kavga ve anlaşmazlık bir süre devam etmiş ve daha sonra araları bulunmuştu.¹⁷⁵

Benzeri olaylardan biri Belgrad'da meydana gelmiş, yeniçeriler, yamaklar, alay beyi ve saire aralarında kavga çıkmış, daha sonra valiye itaat edecekleri sözü vermişlerdi.¹⁷⁶ 1818 yılında Galata'da bir Cumartesi gecesini meydana gelen çatışmada, yeniçeri ortalarından bir kaçı, birbirlerine karşı top ve tüfenk atışıyla çatışmaya başlamışlar, o gün devam eden

¹⁷⁰ BA. C. AS., nr. 1181/52644.

¹⁷¹ BA. C. ADL., nr. 46/2800.

¹⁷² BA. HAT., nr. 39/1999.

¹⁷³ BA. C. AS., nr. 248/10381.

¹⁷⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, c. 1, s. 514.

¹⁷⁵ BA. HAT., nr. 337/19314 D.

¹⁷⁶ BA. HAT., nr. 98/3919.

mücadeleyi araya giren zabitlerinin nasihatleri ile güç bela durdurmuşlardı. Bunların kendi aralarında çıkan anlaşmazlıklarla ilgili daha başka kayıtlara da rastlanmaktadır.¹⁷⁷

3.6. Gayrimüslim Reayaya Yapılan Uygunsuzluklar

Bu şekilde yapılan uygunsuzluklardan bir kısmının, yine “yeniçerilik iddiasında” bulunan, ancak yeniçeri olup olmadığı çoğu zaman mahalli yönetimlerce de tespit edilemeyen kimseler tarafından işlenmiş olduğu göze çarpmaktadır. Yeniçerilerden suça meyledenlerin de bulunduğu bir gerçektir. Gayrimüslim reayaya yapılan tacizler veya usulsüzlükler genellikle diğer sosyal ve dinî gruplara yapılanlar ile benzerlik taşımıştır. Yerlerinden ayrılmaları için haksız baskı kurma, mirî rüsuma müdahale, fazladan vergi ve hizmet isteme, cizye tahsiline engel olma veya hile karıştırma,, zimmî kızlarını zorla kaçırma, kutsal kitaplarını okumaya engel olma, resm-i arusiyye harcını fazlasıyla alma, öldürme ve tehdit gibi faaliyetler işlenen suç türleri arasında yer almakta idi.

Yüzyılın başına ait bir kayda göre, Bilecik kasabasında sakin iken *yeniçerilik iddiasıyla* aynı kasabada ve çevre köylerde bulunan reayayı taciz eden, onların yerlerinden yurtlarından olup dağılmalarına ve perişan olmalarına sebep olan Hacı Murad sürgüne gönderilmişti. Ancak bir süre sonra ıslahı nefis ettiği iddiasıyla affedilmesi talep edilmişti.¹⁷⁸

Ohri, Ada, Uzunköprü, Edirne ve Firecik kazalarında bulunan papazlar, keşişler ve sair zimmîlerin, edaları lazım gelen yıllık mirî rüsuma fuzuli müdahalede bulunan yeniçeriler ve keşişlerinin usulsüzlükleri hakkında Patrik Gorya tarafından bir arzihal sunulmuştu.¹⁷⁹ Benzer bir durum da Kıbrıs'ta görülmüştü. Bu sırada Kıbrıs reayası, her yıl cizyelerini ve nüzul bedellerini maktuan eda, kendi rızaları ile valilerine on bin, *kalemiye* adı altında ise üç bin kuruş verdikleri halde, Kıbrıs Yeniçeri Ağası Anber Mehmed, başpiskopos, keşiş ve sair bazı kimseler birleşerek, kendilerinden muhtelif adlar altında ayrıca yüz bin kuruş tahsil etmeye başlamaları üzerine muhakeme edilmeleri talep edilmişti.¹⁸⁰

Yeniçeri ve yasaçkı taifesi, bir ara İstanbul Fener Kilisesi rahiplerinin İncil okumalarına müdahale etmişler, engellenmeleri için ilgili makamlara hüküm gönderilmişti.¹⁸¹ Akçakızanlık Kazası ahalisine zulmeden ve cizye tahsiline mani olan yeniçeri taifesinden Saraç Ömer'in nefyi istenilmişti.¹⁸²

¹⁷⁷ BA. HAT., nr. 337/19314 B-C; 337/19316; 341/19464; 341/19505; 861/38412; BA. C. AS., nr. 433/18001

¹⁷⁸ BA. C. ZB, nr. 12/595.

¹⁷⁹ BA. AE. SMST. II. (Ali Emiri. II. Mustafa) nr. 37/3635.

¹⁸⁰ BA. C. ADL., nr. 13/833.

¹⁸¹ BA. AE. SAMD. III. (Ali Emiri. III. Ahmed), nr. 191/18491.

¹⁸² BA. AE. SAMD. III., nr. 34/3292.

Üsküdar'a bağlı Bakkal-ı Cedid Köyü'nden iki zımmının bakire kızlarını cebren kaçıran iken yakalanıp hapsedilen iki yeniçeri, Seddülbahir Kalesi'nde kalebend edilmişlerdi.¹⁸³ İstanbul ve havalisinin Ermeni ve Rumları, nikah, evlenme ve düğün işlemlerini yapabilmek için Yeniçeri Ocağı Kul Kethüdası Konağı'na başvururlar, belli bir harç yatırdıktan sonra, burada görevli saraç başı tarafından kendilerine izin belgesi verilir idi. Bu sırada *resm-i arusiyye* alınır, ancak bazen fazladan para talep edildiği olur, engellenmesi için uyarılar yapılır önlemler alınmaya çalışılır idi.¹⁸⁴ İran casusu Bektaşî Haydar Baba'nın sürgünü ve aralarında meydana gelen anlaşmazlığa binaen İstanbul'daki Ermeni ve Rumların öldürülmeleri yönünde yeniçerilerin talepleri olmuştu.¹⁸⁵

3.7. Yeniçeriler ve Yangınlar

Yeniçerilerin, bir kısım yangın söndürme işleri ile görevli olurdu. Tulumbacılar bunlar arasından seçilirdi. Yeniçeri Ağası, Sadrazamla birlikte İstanbul'un örfi yargıçları idi. Yangın mahalline Sadrazamla birlikte gider, yeniçerilerin yangın söndürme faaliyetleri hakkında Padişaha bilgi verirdi. Ağa kapısında yangınları gözetleyip bildiren "didebanlar" bulunmakta idi. Bu görevliler aynı yerde bulunan kuleli yangın köşkünde gözcülük yapmakta idiler.¹⁸⁶

Önceden olduğu gibi, bu devirde sıkça görülen yangınların bazılarının kundaklama suretiyle çıkarıldığı tespit edilmiştir. Bunlardan bir kısmının yeniçerilik iddiasında bulunanlar veya gerçekten ocaklılar tarafından çıkarıldığı ileri sürülmüştür. Yangınları söndürmekle görevli tulumbacıların, yangınlar sırasında uygunsuz hareketlere giriştiklerine dair kayıtlar mevcuttur.¹⁸⁷ Zira bazı değerlendirmelere göre, her yangın, bunlar için bir yağma vesilesi olmuştur. Bu sebeple yangına "kızıl bayram" adını vermişlerdir. Yangın sırasında tulumbacılar, kimi zaman bahşiş veren zenginlerin konaklarını korumuş, evi yanan bir fakirin mülküne su tutmadıkları görülmüştür.¹⁸⁸ Ancak kaydedilen değerlendirmeler bazı yanlışlıklarla doğru olsa da yeniçerilerin genellikle yangın söndürme işlerinde önde gelen ve esas rolü oynayan kimseler oldukları unutulmamalıdır. Bu sırada çevre güvenliğini sağlayanlar da yine yeniçeriler olmuştur. Ancak bunlar arasından bazen görevini kötüye kullanan kimselerin çıktığını söylemek yanlış olmaz.

Mesela, 1703 Edirne vakasının çıkmasından sonra, Balıkpazarı'nda yangın çıkmış, kızıl alevler İstanbul'un birkaç mahallesini yakıp yutmuştu. Bu sırada vazifeleri şehrin korunması,

¹⁸³ BA. C. AS., nr. 785/33254.

¹⁸⁴ BA. C. ADL., nr. 69/4142.

¹⁸⁵ BA. HAT., nr. 284/17078.

¹⁸⁶ Metin And, "XVI. Yüzyılda Yeniçeri Ağası", *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl. 6, Cilt. 1, Sayı. 1, 1 Şubat 1970, s. (4-8) 6.

¹⁸⁷ Câbi Ömer Efendi, *Câbi Tarîhi*, c. 1, s. 113.

¹⁸⁸ Reşat Ekrem Koçu, "Yeniçeri Rezalet ve Zorbalıkları", *Resimli Tarîh Mecmuası*, c. 1, Sayı. 12, s. (510-513) 513.

yangın mahallini muhafaza ve söndürmek olan yeniçeriler, ateşi söndürmek bir yana, “ko yansın şehirli kafiri !” diyerek felakete kasten seyirci kalmışlardı.¹⁸⁹ Yüzyılın sonlarında, Filibe’de tekrarlayan yangınların, kasabaya gelen yeniçeri tüfenkçileri tarafından çıkarılmış olabileceği, ahalinin bunlara emniyetsizliğine binaen, yeniçeriler şehirden çıkarılıp Tatar Bazarı tarafına gönderilmişlerdi.¹⁹⁰

3.8. Kadınları Tehdit ve Taciz

Son devirde halka karşı haddi aşan davranışlarından bir kısmı, kadınlara saldırı cinsinden idi. Bu uygunsuzluk, en çok işlenen suç şekillerinden biri idi. İlgili olaylar pek çok kayıta yer almıştır. Bir kadını tehditle yanına getirtmek, tacizde bulunmak, başkasının cariyesini zapt etmek, işret meclisi kurmak, başkasının kadın, kız ve oğlanlarına musallat olmak, namus ve şerefe uymayan ahlaksızlıklara girişmek, yolda giden kadınlara tacize kalkışmak, zinet eşyalarını gasp etmek, fuhşa zorlamak, bunun için tehdit etmek gibi fiiller yine yeniçerilik iddiasında bulunan kişiler veya yeniçerilerce gerçekleştirildiği görülmüştür. Konunun ayrıntılarının anlaşılması düşüncesi ile aşağıda birkaç örnek kaydedilmiştir.

Mesela Yenihanlı Emir Mehmed Ağa’nın Hanımı *Fatma*’yı *tehdit etmek suretiyle İstanbul’a getirten* Yeniçeri Mehmed’in, kabahati dolayısıyla zabiti tarafından başka mahalle nefyedilmesi için mahalline emir verilmişti.¹⁹¹ Karlılı Kazası Ergelen Köyü’nden Hacı Ömer’in yeniçerilik iddiasıyla *namus düşmanlığı* yapması ve halkın paralarını gasp etmekte olmasına binaen ahalinin hakkı geri alındıktan sonra kalebendlikle cezalandırılması yolunda kaza ahali tarafından arzıhal yazılmıştır.¹⁹² Yeniçeri Pehlivan tarafından *zapt edilmiş dokuz kese kıymetindeki cariyeye*, sahibi Tekirdağ (Tekfurdağı) ahalisinden Hasan’a *iade edilmiş* ve yeniçeri cezalandırılmıştır.¹⁹³ Aynı bölgede Çorlu Kazası civarında ise, Hüseyin Bey oğlu Ahmed, Öküz oğlu Mustafa ve İnce Mehmed, reayanın evlerinde *işret meclisi kurup, kadın, kız ve oğlanlarına musallat oldukları, namus ve şerefe uymayan şeyler yaptıkları ve mallarını gasp etmelerine binaen Limni’ye sürgün edilmişlerdi.*¹⁹⁴

Benzeri girişimler çokça görülür olmuştu. 1809’da bir kadın, Üsküdar İskele Câmii avlusundan geçerken, Debbağ Keleş adındaki bir yeniçeri kadını alıkoymuştu. Durum kolluğa haber verilmiş, kolluk bayraktarı, “ne yapalım bu vakitlerde ortalık fesat üzeredir” sözüyle olayı geçiştirmeye çalışmıştı. Buna benzer bir olay İstanbul-Fatih semtinde meydana gelmişti.

¹⁸⁹ Reşad Ekrem Koçu, *Yeniçeriler*, s. 264.

¹⁹⁰ BA. HAT., nr. 41/2061.

¹⁹¹ BA. C. AS., nr. 399/16479.

¹⁹² BA. İE. ŞKRT., nr. 7/598.

¹⁹³ BA. C. ADL., nr. 56/3379.

¹⁹⁴ BA. C. AS., nr. 446/18556.

Zeyrek'te bir kadın yolda yürür iken, bir yeniçeri harçlık istemiş, kadın da bir miktar para vermişti. Fakat yeniçeri bunu yeterli görmemiş, tehditkar bir tavırla kadının elindeki paranın tümünü almıştı. Bununla da kalmamış kadının üzerindeki yüzükler ve bileziklere sarılarak ele geçirmişti. Yaşmağını bozarak tecavüze yeltenmişti. Boğuşma sırasında kolluklar olay yerine gelmiş ve Ağa Kapı'nda yapılan inceleme sonucunda kadının haklılığı anlaşılmıştı.¹⁹⁵

1810-11 yılında meydana gelmiş, İstanbul Balıkpazarı semtinde bulunan birkaç hamal yeniçeri, *namuslu bir kadının kolundan tutup zorla odalarına götürmek istemiş*, kadın halk tarafından kurtarılmıştı. Ahalinin sabırsızlandığını gören ocaklı taifesi, durumun vahamet kazanması karşısında kendi elleriyle suçluları öldürmüşlerdi.¹⁹⁶ İstanbul Haliç, Üsküdar, Galata kıyıları, yeniçeri kabadayıları ve eşkıyasının kaynaştığı yerlerdi. Gündüz vakti dahi, ırz ehli kadın, kız, erkek çocuk ve hatta delikanlılar dahi geçemezdi. Buralardaki bekar odaları, birer cinayet ve fuhuş yuvası haline gelmişti. Hemen bütünü ocağa kayıtlı iskele kayıkçıları, gün geçmez ya bir kadın veya genç bir müşterisini ölümle tehdit edip Marmara'ya açılır taciz veya gasp girişiminde bulunurdu.¹⁹⁷

Çarşı, pazarda benzeri hallere rastlanıyordu. İstanbul Haffaf Çarşısı'nda kadın peşinde dolaşan bir yeniçeri ile yanındaki fahişesi, iki yeniçeri tarafından yeniçeri kolluğuna götürülür iken, tanıdıkları yeniçerileri dövmek suretiyle ve zorla suçluları ellerinden almışlardı. Suça karışan yeniçeri hakkında sakin olduğu mahalle ahali tarafından da şikâyette bulunmuştu.¹⁹⁸ Eylül 1812'de, Ocak mensuplarından birinin bekâr kızı, yaşlı bir kadınla alışverişe çıkmıştı. Yaşlı kadını kaybeden ve yolunu bilmeyen kızcağıza elli altıncı bölük yoldaşlarından bir delikanlı silah çekerek istediği mahalle götürmek istemişti. Genç kız, başka bir yeniçeriden yardım istemiş, o da bir kuruş verirse kurtaracağını söylemişti. Halkın birikmesi, kolluk kuvvetlerinin ulaşması ile ilgililer Ağa Kapısı'na intikal ettirilmişti. Mağdure evine teslim edilmiş, suçlular idam edilmişlerdi.¹⁹⁹

3.9. Yeniçeri Ocağı'nın Kapatılışı ve Takip Eden Olaylar

Yeniçeriler, Osmanlı sultanlarının hizmetine girerek Anadolu ve Rumeli halkını İslamiyet'e yöneltme hususunda önemli fonksiyonlar üstlenmişlerdi. İslami terbiye almış

¹⁹⁵ Mehmet Ali Beyhan, "Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı Üzerine Bazı Düşünceler "Vak'a-yı Hayriyye", s. 261, 262.

¹⁹⁶ Şânî-zâde Mehmed Atâullâh Efendi, *Şânî-zâde Târîhi*, c. 1, s. 363, 364; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, c. 1, s. 516.

¹⁹⁷ Câbi Ömer Efendi, *Câbi Târîhi*, c. 2, s. 749 vd.; Reşat Ekrem Koçu, "Yeniçeri Rezalet ve Zorbaklıkları", *Resimli Tarih Mecmuası*, c. 1, Sayı. 12, s. 512, 513.

¹⁹⁸ BA. C. ZB., nr. 2/75.

¹⁹⁹ Câbi Ömer Efendi, *Câbi Târîhi*, c. 2, s. 787, 788.

olmaları ve Bektaşilerle ilişkileri dolayısıyla yerel halkın inançlarını zorlamaksızın bu konuda etkili olmakta idiler.²⁰⁰

Devrin kaynakları ve araştırma inceleme eserlerine göre, II. Mahmud dönemine gelindiğinde yeniçerilik ile Bektaşilik arasındaki maddi ve manevi ilişki Osmanlı Devleti'ni güç durumda bırakmıştı. Alınan önlemler ve yapılan uyarılara karşılık Yeniçeriler, Bektaşi tekkelerinden aldıkları destekle isyan çıkarmaya, kazan kaldırmaya ve başıboş hareket etmeye devam etmişlerdi. II. Mahmud, gizlice yürüttüğü bir ön hazırlıktan sonra, yeniçerilerin yeniden baş kaldırması üzerine, bir meşveret meclisi aktetmişti. Fetva Makamı'ndan alınan fetva ile harekete geçmişti. Yeniçeri Ocağı'yla birlikte Bektaşi tekkelerini de 1826 tarihinde lağvetmişti. Önce Yeniçeri Ocağı kaldırılmış, ardından Bektaşi tekkeleri kapatılmıştı.²⁰¹

II.Mahmud, Yeniçeri Ocağı'nı kapatma fermanındaki gerekçesinde, yeniçerilerin işlediği suçları şöyle sıralamıştır; "işbu yeniçeri taifesi şeriata aykırı ve küfre götürecek haramları helal saymaya, oruç ve namazı terk ve hulefa-i raşidine sövüp küfretme gibi hakaretlere cesaret ederek, birtakım saf iman sahiplerinin bilgisizliğinden yararlanmak suretiyle, onları doğru yoldan ayırarak sapkınlık yoluna sevk etmişlerdir." Tarihte Vaka-i Hayriye adıyla anılan operasyondan iki gün sonra, 17 Haziran 1826 Cumartesi günü devletçe alınan bir kararla Yeniçeri Ocağı resmen ortadan kaldırılmıştı. Ocağın etkin tarikatı Bektaşiliğe mensup şeyh ve dervişler de sürgün edilmişti.²⁰² Bazı tespitlere göre, Ocağ'ın kaldırılışını meşrulaştırmak için hazırlanan fetvada, yeniçerilerin suçları olarak gösterilen gerekçeler, aslında kamuoyunu ikna etmeye yönelikti, yeniçerilere karşı bir önyargı ile hazırlanmıştı.²⁰³

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasının hayati önem kazandığı esasen uzun zamandan beri biliniyordu. Ancak Ocağın kaldırılmasının iktisadi ve sosyal etki ve tepkileri olmuştu. İstanbul ve diğer şehirlerde yeniçerilerin şehir ekonomisinde büyük rolleri vardı. Yeniçeriliği

²⁰⁰ Metin Ziya Köse, "Yeniçeri Ocağının Bektaşileşmesi Süreci ve Yeniçeri-Bektaşî ilişkileri", Gazi Üniversitesi, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı. 49, Ankara 2009, 203.

²⁰¹ Es'ad Efendi, *Vak'a-nüvis Es'ad Efendi Tarihi*, s. 648, 649; Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer*, Haz. Mehmet Arslan, İstanbul 2005, s. 14-107; Şirvânî Fatih Efendi, *Gülzâr-ı Fütûhât*, s. xxiv-xxxı; Şamil Mutlu, *Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılışı ve II. Mahmud'un Edirne Seyahati*, İstanbul 1994, s. 19-26; Kemal Daşcıoğlu, "Yeniçeri Ocağı ve Bektaş Zaviyelerinin Kapatılması", s. 10.

²⁰² Es'ad Efendi, *Vak'a-nüvis Es'ad Efendi Tarihi*, s. 649 vd; Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer*, s. 166-186; Mehmet Ali Beyhan, "Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı Üzerine Bazı Düşünceler "Vak'a-yı Hayriyye", s. 264, 265; Hamiyet Sezer, "Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılışının Taşraya Yansması 1826-1827", s. 221-225; Baki Yaşa Altınok, "Yeniçeriliğin Kaldırılması ve Hacı Bektaş Tekkesine Atanan Nakşibendi Şeyhi Mehmed Said Efendi", s. 301.

²⁰³ Gültekin Yıldız, "Sultan'ın Ordusundan Askeri Bürokrasinin Devletine", *Türkiye Günlüğü*, Sayı. 101, Bahar 2010, s. 110.

meslek yapmış olanlar, daha sonra loncalara girmiş, esnaf olmuşlardı. Ocağın kaldırılışı bu loncaları da çok olumsuz etkilemişti.²⁰⁴

Yeniçeriliğin kaldırılışı sırasında kışlaları topa tutulmuş bu sırada 10.000'e yakın yeniçeri öldürülmüştü. Sağ ele geçirilenler, sorgulandıktan sonra, idam edilmişlerdi. Kaçan yeniçeriler her yerde aranmış, takibat sonucu yakalanan 20.000'i aşkın yeniçeri sürgüne gönderilmişti. Bir kısmı ise memleketlerine gönderilmişti. Taşradaki yeniçeriler de aynı şekilde cezalandırılmışlardı. Onlarla ilgili bütün izlerin silinmesi için toplanma mekânları olan yüzlerce kahvehane, kışla ve mezar taşları yok edilmişti. Evrak ve defterleri yakılmıştı. Bunların destekçileri durumunda olan ırgat, hamal ve kayıkçıların çoğu sürgün edilmişti. Yerlerini Ermeni menşeli kimseler almıştı. Tulumbacılar yok edildiği için bir süre yangınlara müdahale edilememişti. Kahvehaneler kapanmış olduğundan berberlik işleri aksamıştı.²⁰⁵

IV. Sonuç

Yeniçerilerin çıkarmış oldukları huzursuzluklar ve isyanların sosyal, siyasi, idari ve ekonomik etki ve sonuçları üzerinde pek çok inceleme yapılmıştır. Ancak yerleşik yeniçeri-halk ilişkilerinde yaşanan çekişmeler ve bunların olumsuz etkileri üzerinde pek durulmamıştır. Huzur ve düzenin normal olduğu zamanlarda, yeniçerilerden bir kısmının kişisel olarak veya birkaç kişi ile birlikte işledikleri suç ve istismar konuları ve sonuçları üzerinde sorgulama yapılmamıştır.

Yeniçeri-halk çekişmesi, Yeniçeri Ocağı'nın bozulmaya başladığı xvı. yüzyılın sonlarında görülmeye başlamıştır. Sosyal hayata karışmış yeniçerilerin, suça meyleden bir kısmı, bu dönemden itibaren, kişisel olarak ahaliye zulmetmeye yönelmişlerdir. Yeniçerilik iddiası ile suça karışan pek çok kişinin faaliyetleri de yeniçerilere mal edilmiştir. Dolayısıyla yeniçerilerin yapmış veya işlemiş oldukları kaydedilmiş olan suçların kısmen onlara ait olduğu düşünülebilir. Bununla beraber, suça karışmış yeniçerilerin varlığı göz ardı edilemez.

Yeniçeriler adına kaydedilen çatışma-çekişme örnekleri xvıı. yüzyılda sınırlı kalmıştır. Xvııı. yüzyılda olumsuz ilişkiler artış göstermiş, halkın bu tür olaylara bakışı değişmeye

²⁰⁴ Suraiya Farouqi, Bruce McGovan, Donald Quataert, Şevket Pamuk, *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, c. 2, s. 889; Mehmet Ali Beyhan, "Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı Üzerine Bazı Düşünceler "Vak'a-yı Hayriyye", s. 263-266; Hamiyet Sezer, "Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılışının Taşraya Yansımaları 1826-1827", s. 221-225; Miyase Koyuncu Kaya, "Esnaf Loncalarında Yeniçeriler", p. 200-202.

²⁰⁵ Es'ad Efendi, *Vak'a-nüvis Es'ad Efendi Tarihi*, s. 649 vd; Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer*, s. 166-209; Tuncer Baykara, "Osmanlı Reformunun İlk Zamanları: Yeniçeri Ocağının Kaldırılması ve İlk Tatbikat", Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Sayı. 10, İzmir 1995, s. 2-4; Mehmet Ali Beyhan, "Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı Üzerine Bazı Düşünceler "Vak'a-yı Hayriyye", s. 267-270; Mehmet Mert Sunar, "When grocers, porters and other riff-raff become soldiers?" Janissary Artisans and Laborers in the Nineteenth Century Istanbul and Edirne", s. 186, vd; Erhan Afyoncu, "On Soruda Yeniçeriler", s. 23; BA. HAT., nr. 289/17347; 289/21923.

başlamıştır. Güya sosyal düzeni sağlamakla görevli yeniçerilerin veya “yeniçerilik iddiası” ile yeniçerilere özenenlerin zulmünden çekinen halk sindirilmiş, bazen canını, malını ve namusunu saldırılardan koruyamamış, yerinden yurdundan olmuştur. Zulümden korunmak için yeniçeriliğe soyunup aynı yola girdikleri görülmüştür. Özellikle xviii. yüzyılın ortalarından itibaren, yolsuzluklar sosyal düzeni bozmuş, bunları yapanların yola getirilmeleri için alınan önlemler ve yapılan girişimler sonuçsuz kalmıştır. Böylece, sadece isyanları sebebiyle değil, sükûnet zamanlarında halka yapmış oldukları zulümleri dolayısıyla ortadan kaldırılmaları gereği doğmuştur. Önlerinin alınması ihtiyacı, xviii. yüzyıl ortalarında görülmüş, ancak 1826 yılında teşkilatın kaldırılışına kadar geçen yaklaşık yüz yıl boyunca bir sonuç alınamamıştır.

Klasik kaynaklarda az sayıda rastlanan yeniçeri halk çekişmesi kayıtları, arşiv belgelerinde yüzlerce örneği ve farklı boyutları ile kaydedilmiştir. Buna göre, yeniçeri halk ilişkilerinde görülen çekişme konuları;

- yeniçerilik iddiasıyla haneye, cana, mala saldırı ve katletme;
- vergi vermeme ve sair haksız kazanç sağlama;
- halka ve esnafa müdahale, haksız vergi ve gelir sağlama;
- mesleki hile ve usulsüzlükler; kendi aralarında çıkan çatışmalar;
- gayrimüslim reayaya karşı yapılan uygunsuzluklar;
- yeniçeriler ve yangınlar;
- kadınları tehdit ve taciz

başlıkları altında toplanmıştır. Tabii, her başlık altında işlenen suç, istismar ve zorbalıklar, bu işleri yapanların, kişilik, kimlik ve unvanları ile uygunsuzlukların, yer, bölge, konu, şiddet, yaygınlık ve etkileri, farklı boyut, sebep ve görünümle ortaya çıkmışlardır. Bunların sonuçları da farklı şekillerde görülmüştür. Metin içinde konunun ayrıntıları incelenmiştir.

Kaynakça

1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BA. AE. SABH I (Ali Emiri. I. Abdülhamid), nr. 1/46; 7/632; 14/1232; 92/6325; 95/6516; 117/7889; 153/10255; 191/12736; 266/17914; 286/19226.

BA. AE. SAMD. III. (Ali Emiri. III. Ahmed), nr. 34/3292; 191/18491.

BA. AE. SİBR (Eli Emiri. İbrahim), nr. 4/436.

- BA. AE. SMST. II. (Ali Emiri. II. Mustafa) nr. 37/3635.
- BA. AE. SMST. III (Ali Emiri. III. Mustafa), nr. 34/2295; 102/7733; 116/8914.
- BA. AE. SOSM. III. (Ali Emiri. III. Osman) nr. 4/259; 88/6765.
- BA. AE. SSLM. III (Ali Emiri. III. Selim), nr. 29/1654.
- BA. C. ADL (Cevdet. Adliye), nr. 5/281; 7/469; 10/651; 10/689; 12/806; 13/833; 36/2197; 46/2800; 56/3379; 69/4142.
- BA. C. AS (Cevdet. Askeri), nr. 89/4106; 24/1089; 24/1095; 121/5450; 208/8925; 247/10352; 248/10381; 316/13061; 321/13297; 327/13537; 332/13769; 334/13854; 399/16479; 411/16995; 424/17581; 433/18001; 435/18082; 446/18556; 475/19835; 524/21898; 541/22652; 633/26685; 634/26721; 652/27429; 663/27847; 785/33254; 815/34644; 912/39373; 1035/45430; 1109/49075; 1114/49343; 1132/50289; 1136/50458; 1138/50536; 1142/50785; 1181/52644; 1184/52792; 1201/53759.
- BA. C. BH (Cevdet. Bahriye), nr. 6/287; 260/12024.
- BA. C. BLD (Cevdet. Belediye), nr. 2/64; 3/118; 11/531, 19/920; 68/3378; 73/3636; 76/3793; 78/3887; 127/6345; 112/5563.
- BA. C. DH (Cevdet. Dahiliye), nr. 6/274; 12/5978; 31/1501; 64//3155; 111/5507; 262/13063; 267/13329; 268/13352; 270/13500; 295/14704; 311/15540.
- BA. C. DRB (Cevdet. Darbhane), nr. 56/2754.
- BA. C. HR (Cevdet. Hariciye), nr. 2/82; 9/410; 16/787; 91/4524; 113/5605.
- BA. C. ML (Cevdet. Maliye), nr. 185/7747; 218/9012; 323/13313; 713/29136; 730/29829.
- BA. C. ZB (Cevdet. Zabtiye), nr. 2/75; 2/78; 10/473; 11/515; 12/595; 13/623; 14/678; 16/764; 18/854; 39/1921; 45/2248; 49/2438; 50/2463, 67/3331, 68/3375.
- BA. HAT (Hatt-ı Hümayun), nr. 8/273;10/328; 10/329-B; 11/384; 15/602; 21/1010; 27/1287; 29/1383; 39/1999; 41/2061; 44/2213 Ş; 44/2213 Z; 90/3681; 90/3700; 98/3919; 186/8784 G; 186/8784; 255/14520; 271/15918; 284/17078; 285/17107; 289/17334 A; 289/17347; 289/21923; 337/19314 B-C; 337/19314 D; 337/19316; 338/19338; 338/19341; 338/19360; 339/19401; 340/19433 A; 341/19464; 341/19505; 861/38412; 1233/49397 A.
- BA. İbnül-emin. Askeri (BA. İE. AS), nr. 3/244; 9/806; 9/827, 35/3183, 45/4078.
- BA. İE. DH (İbnül-emin, Dahiliye), nr. 6/598; 7/673; 7/697; 8/791; 27/2408, 28/2488.
- BA. İE. HR (İbnül-emin. Hariciye), nr. 9/947.
- BA. İE. ŞKRT (İbnül-emin. Şükr ü Şikayet), nr. 1/15; 2/151; 2/176; 3/214; 3/253; 3/256; 5/382; 6/557; 7/598; 7/622.
- BA. İE. TZ (İbnül-emin. Timar ve Zeamet), nr. 10/1066.

2. Temel Eserler

- AHMED VÂSIF EFENDİ, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Ahbâr*, Haz. Mücteba İlgürel, Ankara 1994.
- CÂBÎ ÖMER EFENDİ, *Câbî Tarihi*, Haz. Mehmet Ali Beyhan, c. 1-2, Ankara 2003.
- DEFTERDAR SARI MEHMET PAŞA, *Devlet Adamlarına Öğütler*, Sad. Hüseyin Ragıp Uğural, Ankara 2000.
- DEFTERDAR SARI MEHMET PAŞA, *Zübde-i Vekayiât*, Haz. Abdülkadir Özcan, Ankara 1995.
- ES'AD EFENDİ, *Üss-i Zafer*, Haz. Mehmet Arslan, İstanbul 2005.
- ES'AD EFENDİ, *Vak'a-nüvis Es'ad Efendi Tarihi*, Haz. Ziya Yılmaz, İstanbul 2002.
- GERLACH, Stephan, *Türkiye Günlüğü 1577-1578*, Editör. Kemal Beydilli, Çev. Türkiş Noyan, c. 2, İstanbul 2007.
- Koçi Bey Risalesi*, Sad. Zuhuri Danışman, İstanbul 1993.
- Mahmûd Râif Efendi ve Nizâm-ı Cedîd'e Dâir Eseri*, Haz. Kemal Beydilli, İlhan Şahin, Ankara 2001.
- NAİMÂ MUSTAFA EFENDİ, *Târih-i Na'imâ (Ravzatü'l-Hüseyn fî Hulâsati Ahbâri'l-Hâfikayn)*, Haz. Mehmet İpşirli, c. 1-4, Ankara 2007.

SELÂNİKÎ MUSTAFA EFENDİ, *Tarih-i Selânikî*, Haz. Mehmet İpşirli, c. 1, 2, İstanbul 1989.

ŞÂNÎ-ZÂDE MEHMED ATÂULLÂH EFENDİ, *Şânî-zâde Târîhi*, Haz. Ziya Yılmaz, c. 1, İstanbul 2008.

ŞİRVÂNLI FÂTİH EFENDİ, *Gülzâr-ı Fütûhât*, Haz. Mehmet Ali Beyhan, İstanbul 2001.

Topçular Kâtibi 'Abdülkâdir (Kadri) Efendi Tarihi, Haz. Ziya Yılmaz, c. 1-2, Ankara 2003.

3. Araştırma-İnceleme Eserleri

AFYONCU, Erhan, Ahmet Önal, Uğur Demir, *Osmanlı İmparatorluğunda Askeri İsyanlar ve Darbeler*, İstanbul 2010.

ALTINAY, Ahmed Refik, *Onuncu Hicri Asırda İstanbul Hayatı*, Haz. Abdullah Uysal, Ankara 2000.

FAROUQHI, Suraiya, Bruce McGovan, Donald Quataert, Şevket Pamuk, *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Ed. Halil İnalçık, Donald Quataert, c. 2, İstanbul 2006.

GÜL, İsmail, *Osmanlı Devleti'nde Sultan IV. Murad Döneminde Yeniçeri İsyanları (1623-1640)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aralık 2006.

JORGA, Nicole, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Çeviri. Nilüfer Epçeli, Çeviri Kontrol. Kemal Beydilli, c. 3-4, İstanbul 2009.

KAFADAR, Cemal, "Yeniçeri-Esnaf Relations: Solidarity and Conflict", *M.A. Thesis*, McGill University, Montreal 1981.

KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, c. 5, Ankara 1999.

KOÇU, Reşad Ekrem, *Yeniçeriler*, İstanbul 1964.

KÜÇÜKYALÇIN, Erdal, *Janissary and Samuray: Early Modern Warrior Classes and Religion*, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

MUTLU, Şamil, *Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılışı ve II. Mahmudun Edirne Seyahati*, İstanbul 1994.

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. 3, İstanbul 1983.

RAYMOND, Andre, *Yeniçerilerin Kahiresi*, İstanbul 1999.

SAKIN, Orhan, *Yeniçeri Ocağı Tarihi ve Yasaları*, İstanbul 2011.

SUNAR, Mehmet Mert, "Cauldron of Dissent: A Study of the Janissary Corps, 1807-1826", *Thesis (Ph. D.)*, State University of New York at Binghamton, Department of History, 2006.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları*, c. 1, Ankara 1988.

YILDIZ, Gültekin, *Neferin Adı Yok, Zorunlu Askerliğe geçiş Sürecinde Osmanlı Devleti'nde Siyaset, Ordu ve Toplum (1826-1839)*, İstanbul 2009.

4. Makaleler

AFYONCU, Erhan, "On Soruda Yeniçeriler", *Popüler Tarih*, Sayı. 6, Kasım 2000, s. 18-23.

AKDAĞ, Mustafa, "Yeniçeri Ocak Nizamının Bozuluşu", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c. 5, Sayı. 3, Ankara 1947, s. 291-309.

ALTINOK, Baki Yaşa, "Yeniçeriliğin Kaldırılması ve Hacı Bektaş Tekkesine Atanan Nakşibendi Şeyhi Mehmed Said Efendi", *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Bahar 2007/41, s. 297-317.

AND, Metin, "XVI. Yüzyılda Acemi ve Yeniçeri Ocağı", *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl. 7, c. 1, Sayı. 2, 1 Mart 1971, s. 13-17.

AND, Metin, "XVI. Yüzyılda Yeniçeri Ağası", *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl. 6, Cilt. 1, Sayı. 1, 1 Şubat 1970, s. 4-8.

BAŞAR, Fahamettin, "Malkoçoğulları", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, c. 27, Ankara 2003, s. 537-538.

BAYKARA, Tuncer, "Osmanlı Reformunun İlk Zamanları: Yeniçeri Ocağının Kaldırılması ve İlk Tatbikat", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih İncelemeleri Dergisi*, Sayı. 10, İzmir 1995, s. 1-11.

BEYHAN, Mehmet Ali, "Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı Üzerine Bazı Düşünceler "Vak'a-yı Hayriyye", *Osmanlı*, Editör. Güler Eren, Ankara 1999, c. 7, s. 258-272.

- BEYHAN, Mehmet Ali, “Yeniçeri Ocağının Kaldırılışına Dair Bir Risale: Gülzâr-ı Fütûhât”, *Ata Dergisi*, Sayı. 7, Konya 1997, s. 237-250.
- ÇİFTÇİ, Cafer, “Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)”, Sayı. 27, (Mart Bahar 2010), Ankara 2011, s. 27-58.
- DAŞCIOĞLU, Kemal, “Yeniçeri Ocağı ve Bektaşî Zaviyelerinin Kapatılması”, *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı. 34, Ankara 2005, s. 307-315.
- ERDOĞAN, Mehtap, “Yeniçeriliğin Kaldırılışına Dair Tarihî ve Edebî Bir Eser: Emâre-i Zafer”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı. 25, Bahar 2009, s. 71-107.
- İLGÜREL, Mücteba, “Yeniçeriler”, *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1986, c. 13, s. 385-395.
- KOYUNCU KAYA, Miyase, “Esnaf Loncalarında Yeniçeriler”, *History Studies, International Journal of History*, Volume. 5, Issue. 4, Special Issue on Lausanne, July 2013, p. 189-205.
- KOÇU, Reşat Ekrem, “Yeniçeri Rezalet ve Zorbalıkları”, *Resimli Tarih Mecmuası*, c. 1, Sayı. 12, s. 510-513.
- KÖSE, Metin Ziya, “Yeniçeri Ocağının Bektaşîleşmesi Süreci ve Yeniçeri-Bektaşî ilişkileri”, *Gazi Üniversitesi, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı. 49, Ankara 2009, s. 195-208.
- ÖZKAYA, Yücel, Anadolu’daki Yeniçerilerin Düzensizliği İle İlgili Belgeler ve Yeniçeriliğin Kaldırılması Hakkında Bir Belge”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c. 23, Sayı. 1-2, Ankara 1965, s. 75-90.
- SEZER, Hamiyet, “Yeniçeri Ocağı’nın Kaldırılışının Taşraya Yansıması 1826-1827”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. 19, Sayı. 30, Ankara 1997, s. 215-238.
- SUNAR, Mehmet Mert, “When grocers, porters and other riff-raff become soldiers:” Janissary Artisans and Laborers in the Nineteenth Century Istanbul and Edirne”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17) 2009/1, s. 175 – 194.
- SUNAR, Mehmet Mert, “Ocak-ı Amire’den Ocak-ı Mulgâ’ya Doğru: Nizam-ı Cedid Reformları Karşısında Yeniçeriler”, *Nizâm-ı Kadîm’den Nizâm-ı Cedid’e uu. Selim ve Dönemi*, Editör. Seyfi Kenan, İstanbul 2010, s. 497-527.
- ÜLKER, Necmi, “Yeniçeri Ocağının İlgası Öncesi İzmir’deki Anarşiye Dair Bir Belge”, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, Sayı. 6, İzmir 1991, s. 25-41.
- ÜNVER, A. Süheyl, “Yeniçeri Kışlaları”, *Belleten*, c. XL, Sayı. 160, Ankara, Ekim 1976, s. 595-593.
- YILDIZ, Gültekin, “Sultan’ın Ordusundan Askeri Bürokrasinin Devletine”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı. 101, Bahar 2010, s. 108-122.